

การปะทะสังสรรค์ของคติขงจื๊อ เต๋า พุทธในตัวละครหงอคงใน วรรณกรรมไซอิ๋ว¹ สุรสิทธิ์ อมรวนิชศักดิ์*

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประเทศไทย

The Interaction between Confucian, Daoist and Buddhist Thoughts in Sun Wukong in *Journey to the West*

Surasit Amornwanitsak *

Faculty of Liberal Arts, Thammasat University, Thailand

Article Info

Research Article

Article History:

Received 10 September 2020

Revised 11 November 2020

Accepted 16 November 2020

คำสำคัญ

หงอคง

ไซอิ๋ว

พุทธร เต๋า ขงจื๊อ

การปะทะสังสรรค์

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ศึกษาความสัมพันธ์ที่สะท้อนคตินิยมวัฒนธรรมแบบจีนในตัวละคร “หงอคง” ในวรรณกรรมไซอิ๋ว ซึ่งพบว่า ผู้ประพันธ์ได้สร้างภาพความเป็นมนุษย์ให้กับหงอคงด้วยการเรียนรู้กฎเกณฑ์ทางสังคมในแบบที่สำนักขงจื๊อต้องการ และมุ่งค้นหาความเป็นอมตะของฝ่ายเต๋าอย่างไม่หยุดหย่อน เมื่อโชคชะตาพลิกผันให้เข้าสู่ทางธรรมในฐานะศิษย์คนโตของพระถังซำจั๋ง หงอคงก็กลายเป็นผู้ตื่นรู้ในกิเลสตัณหาทันที ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า การสวมชุดเสื้อผ้าของหงอคงในแต่ละครั้งชี้ให้เห็นถึงสถานะที่เปลี่ยนผ่าน จากลิงเป็นมนุษย์ จากมนุษย์กลายเป็นเซียน จากเซียนเข้าถึงพุทธภาวะ อย่างไรก็ตาม ตัวละครหงอคงในวรรณกรรมไซอิ้วยังมีปมความขัดแย้งเรื่องศีลธรรมในตัวเองด้วย

* Corresponding author

E-mail address:

noom2517@yahoo.com

¹ บทความเป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยพุทธธรรมพหุนิยม ปีที่ 2 ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.สุวรรณา สดาอานันท์ เมธีวิจัยอาวุโส สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) 2561-2564

This article is part of “The Buddhist Pluralism Project” Professor Emerita Suwanna Satha-Anand, Senior Research Fellow, Thailand Science Research and Innovation (TSRI, 2018-2021)

Keywords:

Sun Wukong,
Journey to the West,
Confucianism,
Daoism,
Buddhism,
Interaction

Abstract

This research article explores a relationship which reflects the Chinese-style multi-cultural thoughts in Sun Wukong, a character from *Journey to the West*. Sun Wukong is portrayed as a human. He learns Confucian social norms and tirelessly chases Taoist immortality. On entering Buddhist monkhood, he has never lost his appetite for food for immortality. After becoming the most senior disciple of Tang Sanzang, he becomes enlightened and overcomes his sexual desire. Moreover, his costume changes indicate his transition from one status to another. Although he has transformed between many statuses, there is also an apparent moral conflict within the character.

1. บทนำ

“ไซอิ๋ว” หรือภาษาจีนกลางเรียกว่า “ซีโหยวจี” 《西游记》 หมายถึง บันทึกการเดินทางไปยังตะวันตก “ไซอิ๋ว” ได้รับการยกย่องให้เป็นหนึ่งในสี่นิยายโบราณยอดเยี่ยมของจีน ร่วมกับ สามก๊ก 《三国演义》 ซ้องกั๋ง 《水浒传》 และความฝันในหอแดง 《红楼梦》 ซึ่งเค้าเรื่องของวรรณกรรมมีมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์ถัง เริ่มจากบันทึกทางประวัติศาสตร์ ที่ต่อมาได้พัฒนาเป็นนิทาน บทละคร กระทั่งเป็นนิยายฉบับสมบูรณ์ในสมัยราชวงศ์หมิง โดยมี อู๋เจิงเอิน (吴承恩ราว ค.ศ. 1500-1582) เป็นผู้ประพันธ์ จำนวนทั้งสิ้น 100 ตอน

ไซอิ๋วถูกจัดอยู่ในกลุ่มนิยายประเภทเทพเจ้าและภูตผีปีศาจ (神魔小说) ที่นำเรื่องจริงทางประวัติศาสตร์ เกี่ยวกับการไปอัญเชิญพระไตรปิฎกของพระถังซำจั๋งมาเป็นโครงเรื่อง แต่เน้นการผจญภัยที่มีการต่อสู้กันระหว่างกลุ่มลูกศิษย์ของพระถังซำจั๋ง ประกอบด้วยซึงหงอคง ตือโป๊ยก่าย และซัวเจ๋ง ซึ่งเป็นตัวแทนของฝ่าย “ธรรมะ” กับเหล่ามารปีศาจในฐานะฝ่าย “อธรรม” ทั้งนี้เพราะเชื่อว่า หากผู้ใดได้กินเนื้อของพระถังซำจั๋ง ผู้ซึ่งอดีตชาติเคยเป็นลูกศิษย์ของพระพุทธองค์ที่กลับชาติมาเกิด ก็จะทำให้ชีวิตอยู่ยงคงกระพัน เป็นเหตุเข้ายวนให้เหล่ามารจ้องรังควานอย่างไม่หยุดหย่อน โดยผู้ประพันธ์ให้คณะผู้อัญเชิญพระไตรปิฎกต้องฝ่าฟันอุปสรรคความทุกข์ยากทั้งสิ้น 81 ประการ จึงจะสำเร็จมรรคผล สำหรับการสยบมารแต่ละครั้ง หงอคงในฐานะศิษย์คนโตจะรับบทบาทหลัก โดยผู้ประพันธ์ได้ปรุงแต่งหงอคงให้มีความกล้าหาญ เดี่ยวฉลาด ยึดมั่นในอุดมการณ์ ดังนั้น จึงถือได้ว่าหงอคงเป็นตัวละครเอกของเรื่อง เป็นวีรบุรุษในแบบจินตนาการที่สังคมยุคนั้นแสวงหา (Zhu, 1984, pp. 89-99)

หงอคง รูปร่างเป็นลิงที่กำเนิดจากหินวิเศษ มีพลังกำลังมากมาย มีความกล้าหาญ มีนิสัยยอภาคภูมิใจมาวันหนึ่งเมื่อตระหนักถึงความไม่เที่ยงแห่งสังขาร จึงออกเดินทางแสวงหาความรู้ เพื่อให้ได้มาซึ่งหนทางแห่งการหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด หงอคงได้ร่ำเรียนวิชาการแปลงกายและการขี่เมฆวิเศษจากอาจารย์ผู้ดี (菩提祖师) หรือซิวผู้ดี (须菩提) หรือพระสุภูติเถระ (ถาวร ลิกขโกศล, 2552, น. 28)

หลังมีวิชาอาคมแล้ว ด้วยความอหังการในจิตจึงบุกไปขอเสื้อผ้าและกระบองวิเศษกับเจ้ามังกรมหาสมุทรที่วังบาดาล และก่อวณรกรรมเพื่อลบชื่อจากบัญชีตาย เง็กเซียงฮ่องเต้ (เป็นคำเดียวกับคำว่า “เง็กเซียงฮ่องเต้” ที่คนไทยคุ้นเคย โดยถอดเสียงมาจากคำว่า “อิวซังหวงตี้” (玉上皇帝) ในภาษาจีนกลาง ตามหลักวิชาการที่ถูกต้องควรถอดเสียงเป็น “เง็กเซียงฮ่องเต้” อ้างตาม ถาวร ลิกขโกศล, 2557, น. 43) ผู้เป็นใหญ่แห่งสวรรค์จึงมอบตำแหน่งปี่หมาวิน (弼马温) ผู้ดูแลม้าสวรรค์ให้กับหงอคง แต่เมื่อรู้ว่าเป็นตำแหน่งที่ต่ำต้อย หงอคงจึงหนีจากสวรรค์ และสถาปนาตนเองเป็น “ฉีเทียนต้าเซ็ง” (齐天大圣) ที่แปลว่า “มหาเทพเทียมฟ้า” ต่อมาเทพไท่ปี่จินซิง (太白金星) ได้คิดหาวิธีให้หงอคงสวามีภักดีอีกครั้ง ด้วยการเสนอให้

สถาปนาตำแหน่งฉีเทียนต้าเซิ่งให้กับหองคองตามที่ร้องขอ แต่ตำแหน่งดังกล่าวเป็นตำแหน่งลอยๆ ที่มีแต่ชื่อ แต่ไม่มีเบียดหวัดหรืออำนาจใด ๆ กระทั่งเมื่อถึงงานสโมสรรสนันนิบาตท้อสวรรคร์ที่เจ้าแม่ซีหวังหมู่ (西王母) จัดขึ้น หองคองไม่ได้รับเชิญให้เข้าร่วมงาน จึงกระทำการป่วนสวรรคร์ครั้งใหญ่ เจ็กเซียงฮ่องเต้และเหล่าเทพในลัทธิเต๋าหมดหนทางสู้ ได้ขอให้พระยูไลมาช่วยปราบ

หองคองถูกจองจำอยู่ในเทือกเขาเบญจธาตุดู (五行山) ที่พระยูไลได้ทำการสะกดไว้ และรอการเดินทางมาของพระถังซำจั๋งเพื่อช่วยปลดปล่อยให้เป็นเสรีภาพอีกครั้ง หลังจากหองคองได้รับการช่วยเหลือจากพระถังซำจั๋งแล้ว ก็ได้ฝากตัวเป็นศิษย์ขอติดตามไปยังชมพูทวีป ตลอดการเดินทางไปอัญเชิญพระไตรปิฎก หองคองได้แสดงไหวพริบบัญญา ความสามารถ ความเด็ดเดี่ยว ในการต่อสู้กับเหล่ามารที่คอยขัดขวางการเดินทาง มีความชอบมากมาย หากแต่ความสำเร็จที่ยิ่งใหญ่ที่สุดคือ การนำหมู่คณะเดินทางถึงอารามเหลียนซื่อ (雷音寺) เข้าเฝ้าพระพุทธองค์ และหองคองได้รับการแต่งตั้งเป็นพระเจ้าองค์หนึ่ง นามว่า “โต้วจันเซ็งฝัว” (斗战胜佛) แปลว่า “พระพุทธพิชัยสงคราม” ไซ้อิวเปี๋ยบเสมีอนนิยายที่เล่าเรื่องประวัติของหองคอง จากลิงที่เกิดจากหินวิเศษ ต่อมาได้เรียนรู้อวิชาต่าง ๆ และร่วมเดินทางไปอัญเชิญพระไตรปิฎกกับพระถังซำจั๋ง กระทั่งบรรลุโสดาบัน

คติขงจื้อ เต๋า และพุทธถือเป็นเสาหลักของกรอบแนวคิด คติความเชื่อ กฎเกณฑ์ทางสังคมของจีน โดยมีคติขงจื้อเป็นแก่นในการชี้นำดำรงตนให้อยู่ในกรอบจารีต มีคติเต๋าและพุทธเป็นเครื่องค้ำชูจรโลงจิตใจ ซึ่งทั้งหมดล้วนผ่านการแลกเปลี่ยน ยอมรับ และปรับเข้าหากัน จนกระทั่งเกิดการผสมรวมอย่างกลมกลืนเป็นหนึ่งเดียวตามแนววิถีทางแบบจีนที่เรียกว่า “รวมตรีศาสน์เป็นหนึ่ง” (三教合一) ซึ่งมีมาตั้งแต่ยุคสามก๊กต่อเนื่องถึงราชวงศ์ชิง

จูหยวนจาง (朱元璋) ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์หมิง ได้แสดงท่าทีเกี่ยวกับการรวมกันของขงจื้อ เต๋า และพุทธ ทั้ง 3 ศาสนาไว้ว่า “หากไม่รวมตรีศาสน์เป็นหนึ่ง บนโลกนี้ก็จะไม่มีภูติผีและเทพเจ้า แล้วมนุษย์จะเกรงกลัวอะไรเล่า กฎระเบียบแห่งโอรสสวรรค์จึงต้องพึงพาสามศาสนาเป็นสาระ นอกจากคุณธรรมของขงจื้อ ที่มีพระเจ้าเหยา (尧) พระเจ้าซุ่น (舜) เป็นปฐม และนำสามกษัตริย์ อันประกอบด้วยพระเจ้าอู๋ (夏禹) พระเจ้าทัง (商汤) และโจวเหวินหวัง (周文王) เป็นแบบอย่าง คัดสรรบทกลอนและตำราอันทรงคุณค่า เพื่อประกอบรวมเป็นคัมภีร์ส่งทอดให้รุ่นหลังสืบต่อไป เทพยดาและผีสง่างของทั้งพุทธและเต๋ออันที่จริงแล้วได้ช่วยเสริมความแข็งแกร่งของกฎระเบียบแห่งโอรสสวรรค์อีกทางหนึ่ง เป็นประโยชน์เอนกอนันต์” (Zhang & Mao, 1995, p. 156) เนื้อความแสดงถึงความสำคัญของการรวมสามศาสนา เพื่อเป็นหลักในการบริหารบ้านเมือง ประเทศจะสงบสุขได้ต้องพึงพากันของทั้ง 3 คติความเชื่อที่กล่าวมาแล้ว

ขณะที่ชาวบ้านทั่วไปก็ขานรับคติความเชื่อดังกล่าว ไม่แบ่งแยกว่าอะไรคือขงจื้อ เต๋า หรือพุทธอย่างชัดเจน เนื่องจากทั้ง 3 ศาสนา เป็นเสมือนเส้นทางที่ช่วยนำไปสู่วิถีของการพ้นทุกข์

จนเกิดการรื้อสร้างศาสนสถานที่ยรวมเอา 3 ศาสนาเข้าไว้ด้วยกัน ทั้งยังมีการปรับเปลี่ยนศาลเจ้าของลัทธิเต๋า วัดพุทธ และศาลบูชาขงจื้ออีกด้วย กล่าวคือ ถ้าเป็นศาลเจ้าของลัทธิเต๋าก็จะนำองค์เทวรูปของเล่าจื้อตั้งไว้ตรงกลาง หากเป็นวัดของพุทธก็นำพระพุทธรูปเป็นพระประธาน ส่วนในโรงเรียนหรือศาลขงจื้อก็จะมีรูปเคารพของขงจื้อตั้งอยู่ตรงกลางในตำแหน่งต้าเจิง (大成殿) ทว่านอกจากจะมีรูปเคารพขงจื้อและศิษย์คนสำคัญแล้ว ยังมีรูปเคารพของเทพเจ้า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ของเต๋า รวมถึงพระพุทธรูป และพระโพธิสัตว์ของพุทธรวมอยู่ด้วย ซึ่งวัดพุทธและศาลเจ้าเต๋าก็เป็นไปในลักษณะเดียวกัน (Chen, 2002, p. 156) ถือเป็นกรณีศึกษาทั้ง 3 ความเชื่อในแบบคติชาวบ้านจีน และเมื่อพิจารณาลัทธิเต๋านิกายเจี๋ยจิน (全真道) พบว่า “การรวมตรีศานน์เป็นหนึ่งใน” เป็นแนวทางสำคัญและมีมาตั้งแต่ครั้งแรกเริ่มของการตั้งนิกายแล้ว (Qing, 1996, p. 177; Zhang, 2018, p. 249) ย่อมหมายความว่า การผสมผสานทั้งความเชื่อของขงจื้อ เต๋า และพุทธเป็นสิ่งที่ชาวจีนส่วนใหญ่ยอมรับได้

ไซอิ๋วฉบับนิยายเชื่อว่าเขียนขึ้นในช่วงกลางของสมัยราชวงศ์หมิง และแพร่หลายอย่างมากในช่วงปลายของราชวงศ์เดียวกัน เนื่องจากค้นพบไซอิ๋วฉบับตีพิมพ์ใหม่ ฉบับสมัยของจักรพรรดิวันลี่ปีที่ 20 (ค.ศ. 1592) ที่ทางราชสำนักเป็นผู้จัดพิมพ์ (Qian, 2000, p. 1100) จึงน่าเชื่อได้ว่าแนวคิดเรื่อง “รวมตรีศานน์เป็นหนึ่งใน” มีอิทธิพลต่อวรรณกรรมไซอิ๋วอย่างมากเช่นกัน

วรรณกรรมไซอิ๋วนำเหตุการณ์ไปอยู่เชิญพระไตรปิฎกของพระถังซำจั๋งเป็นแกนหลักของเรื่อง จึงทำให้วรรณกรรมดังกล่าวมีความเป็นพุทธอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่เนื้อหายังกล่าวถึงความเชื่อในลัทธิเต๋า เช่น ยาอายุวัฒนะ เทพเจ้า ทั้งยังนำเสนอกรอบความคิดในลัทธิขงจื้อ ทั้งคุณธรรม ความกตัญญู และความจงรักภักดี จึงเกิดการอ้างสิทธิ์ในตัววรรณกรรม ดังที่หูซื่อ (Hu, 1980, p. 366) กล่าวไว้ว่า พวกพุทธมองว่าเป็นวรรณกรรมพุทธ พุทธเรื่องจิตแห่งพุทธะ พวกเต๋ามองว่าเป็นวรรณกรรมที่สะท้อนความเชื่อของเต๋า กล่าวถึงวิธีการปรุงยาวิเศษ วนเวียนอยู่กับความเป็นอมตะนิรันดร์กาล ส่วนพวกขงจื้อบอกว่ามีสิ่งๆ ที่เรียกว่ากฎเกณฑ์ทางสังคม ซึ่งเป็นปรัชญาของสำนักความคิดขงจื้อรวมอยู่ในนั้นด้วย ขณะเดียวกันหลูซุ่วินเองก็ยอมรับว่าไซอิ๋วมีการรวมกันของทั้ง 3 ความเชื่อที่ผสมปนเปกันอยู่ในเนื้อเรื่อง (Lu, 1996, p. 132) ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า “ไซอิ๋ว” เป็นวรรณกรรมที่ผสมผสานแนวคิดของทั้งขงจื้อ เต๋า และพุทธ ซึ่งเป็น 3 เสาหลักของแนวคิดจีน

หลักการทั่วไปของการแต่งวรรณกรรมจีนมักแฝงความสมบูรณ์แบบไว้กับตัวละครเอกของเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นวรรณกรรมนั้นจะเป็นนิยายอิงประวัติศาสตร์ นิยายสะท้อนชีวิตและสังคม หรือนิยายภูตผีปิศาจก็ตาม ดังนั้น หงอคงในไซอิ๋ว คือ วีรบุรุษที่สร้างขึ้นจากจินตนาการที่มีความสมบูรณ์แบบตามทัศนะของชาวจีนในยุคนั้น ที่อุทิศไปด้วยกลิ่นอายของความเป็นขงจื้อ เต๋า และพุทธอยู่ในสายเลือด (Zhang, 1997a, p. 186) งานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยมุ่งความสนใจเกี่ยวกับ

ประเด็นการประสมประสานของคติขงจื้อ เต๋า และพุทธในตัวหองกง โดยพยายามชี้ให้เห็นว่า หองกงมีองค์ประกอบในเรื่องใดของคติใดบ้าง

2. การประสมประสานของคติขงจื้อ เต๋า และพุทธในวรรณกรรมไซอิ๋ว

วรรณกรรมไซอิ๋วฉายภาพการผสมผสานและการปะทะกันของคติขงจื้อ เต๋า และพุทธ ได้อย่างน่าสนใจ โดยเฉพาะระบบความเชื่อเรื่องนรกและสวรรค์ กล่าวคือ หลังจากหองกงบุกวังบาดาลแล้ว ก็ได้กลับมาฉลองความสำเร็จกับหมู่สมุนลิงจนเมาเคลิ้มหลับไป ขณะกำลังสลึมสลือ ยมทูตได้นำตัวไปยังนรกภูมิ แต่เมื่อหองกงรู้สึกตัวจึงออกอาละวาดอย่างหนัก ไม่ยินยอมที่ต้องรับคำพิพากษาจากยมราชทั้ง 10 ขุม พร้อมกับขู่ว่าจะให้บำนาญชัฏและตายให้ตนดู เมื่อตรวจเห็นชื่อของตนเองแล้ว จึงนำปากกามาขีดฆ่าและฉีกบัญชีดังกล่าวทิ้ง จากนั้นวิญญาณหองกงก็กลับเข้าร่างและตกใจตื่นขึ้น ฝ่ายยมราชทั้งสิบจึงเดินทางเข้านรกมากราบพระกษัตริศรรณโพรสิษฐ์ ปรึกษาถวายฎีกาต่อสวรรค์เบื้องบน โดยมีฉินกวางหวัง (秦广王) เป็นผู้นำฎีกาไปถวายต่อองค์เง็กเซียงฮองเต้ เนื้อความเขียนว่า “ฉินกวางหวัง ขุนนางผู้ดูแลขุมนรกได้นำฎีกาจากพระกษัตริศรรณโพรสิษฐ์ พระศาสดาแห่งนรกภูมิมาถวาย” (Wu, 1997, pp. 35-37)

เดิมทีระบบแนวคิดเรื่องนรกเป็นความเชื่อของพุทธ แต่เมื่อแพร่หลายสู่จีนแล้ว ลัทธิเต๋าได้นำไปปรับใช้ โดยยังคงนับถือพระกษัตริศรรณโพรสิษฐ์ในฐานะพระศาสดาแห่งนรกภูมิ พระผู้เป็นแสงสว่างของสัตว์นรกทั้งปวง แต่ได้ขยายความให้กับยมราชในคติความเชื่อแบบเต๋าด้วยการเพิ่มจำนวนขุมนรกให้มากขึ้น และผู้ดูแลขุมนรกต่าง ๆ ล้วนมีลักษณะเป็นเทพเจ้าในลัทธิเต๋า (Yin, 1999, pp. 32-33) ทั้งนี้ การแบ่งแยกหน้าที่และลำดับชั้นของขุมนรกเหมือนเป็นการจำลองการปกครองที่ซับซ้อนมนุษย์ที่ทำหน้าที่ตามลำดับชั้นยศ ขณะที่ชาวบ้านทั่วไปเชื่อว่าผู้มีคุณธรรมรักชาติ ชื่อตรง กตัญญูรู้คุณ เมื่อตายแล้วยังจะมารับหน้าที่เป็นยมราชได้อีกด้วย (Ma, 2001, p. 430) เช่น ไซอิ๋ว ตอนกล่าวถึงพญามังกรแห่งลำน้ำจิง (泾河龙王) ได้พ่นนกับหยวนໂ໊วเจิง (袁守诚) หมอดูเวทดาเรื่องเวลาและปริมาณของฝนที่จะตกในเมืองฉงอัน (长安) ของวันรุ่งขึ้น ซึ่งคำทำนายของหยวนໂ໊วเจิงเป็นเหมือนดั่งที่สวรรค์กำหนดทุกประการ แต่ด้วยทิฐิมาก อยากรชณะหมอดู พญามังกรแห่งลำน้ำจิงเหอได้ก้าวล่วงพระบัญชาจากสวรรค์ โดยปรับเปลี่ยนเวลาและปริมาณของน้ำฝน ถือเป็นการกระทำผิดกฏวินัยของสวรรค์ จึงถูกลงทัณฑ์ ด้วยการประหารชีวิต หมอดูเวทดาเกิดความสงสารจึงได้ชี้แนะให้ไปขอความช่วยเหลือจากจักรพรรดิถังไท่จง (唐太宗) เพราะผู้ที่ทำหน้าที่เป็นเพชรฆาต คือ เว่ยเจิง (魏征) ขุนนางในราชสำนักของพระองค์ ทว่าถังไท่จงไม่รู้มาก่อนว่า เว่ยเจิงจะสามารถถอดจิตไปฆ่าพญามังกรได้ เมื่อพญามังกรแห่งลำน้ำจิงถูกสังหาร ดวงวิญญาณได้กลายเป็นผีที่เฝ้าหลอกหลอนจักรพรรดิถังไท่จง จนไม่เป็นอันจะกินไม่เป็นอันจะนอนได้เหมือนปกติ ทั้งนี้ดวงวิญญาณของพญามังกรแห่งลำน้ำจิงยังไปฟ้องกับ

ยมราชอีกด้วย ตอนที่ดวงวิญญาณของจักรพรรดิถังไท่จงออกจากร่าง ยมบาลที่มารับดวงวิญญาณของพระองค์คืออดีตขุนนางในราชสำนักที่มีชื่อว่า ชูเจี๋ย (崔玗) แต่เมื่อตายไปแล้ว ได้มารับหน้าที่เป็นยมบาล ผู้ถือสมุดบัญชีเกิดและตาย เนื่องจากว่าก่อนที่ดวงวิญญาณของถังไท่จงจะถูกนำมายังปรโลก เว่ยเจิงไต้เขียนจดหมายให้พระองค์ไว้หนึ่งฉบับ ซึ่งมีข้อความให้ชูเจี๋ยช่วยเหลือถังไท่จง นำวิญญาณของพระองค์กลับมายังโลกมนุษย์ (Wu, 1997, pp. 105-122)

ชูเจี๋ยและเว่ยเจิงล้วนเป็นบุคคลจริงในประวัติศาสตร์ยุคต้นราชวงศ์ถัง เป็นขุนนางตงฉินที่ใจกล้า ซื่อตรง สุจริตและยุติธรรม กรณีตัวอย่าง ความใจกล้า ซื่อตรงและความรักชาติของเว่ยเจิงเป็นที่ประจักษ์ชัด ตลอดระยะเวลาที่รับใช้จักรพรรดิถังไท่จง 17 ปี ตั้งแต่รัชศกจินกวนปีที่ 1 ถึงปีที่ 17 (ค.ศ. 627-643) ได้ทูลเกล้าฯ ถวายฎีกากว่า 200 ครั้ง เพื่อตักเตือนเรื่องความยุติธรรมของพระองค์ ตอนที่เว่ยเจิงถึงแก่กรรม ถังไท่จงถึงกับกันแสงและตรัสว่า "ใช้ทองแดงเป็นคันท่อง ทำให้จิตใจอารมณ์ต่างกายได้เหมาะสม ใช้ประวัติศาสตร์โบราณเป็นคันท่อง ทำให้รู้ว่าทำถูกผิดอย่างไร วันนี้เว่ยเจิงจากไป ข้าเสียดันท่องไปบานหนึ่ง" (เหยาเหวยจวินและซ่งฉวนฉินเขียน, แปลโดย กนกพร นุ่มทอง, 2563, คำนำผู้แปล) ย่อมแสดงให้เห็นว่า คติขงจื้อถูกนำมาเป็นเกณฑ์การให้ค่าคุณสมบัตินของผู้ที่มีคุณธรรมตามแบบแผนที่สังคมต้องการ

อาจสรุปได้ว่า แนวคิดเรื่องนรกของจีนมีการผสมผสานหลายคติความเชื่อเข้าไว้ด้วยกัน ผู้เป็นใหญ่ที่สุดในนรกภูมิคือพระโพธิสัตว์ในคติพุทธ แต่หน้าที่และบทบาทการควบคุมของขุมนรกต่างๆ เป็นเทพเจ้าในลัทธิเต๋า ส่วนขงจื้อช่วยส่งเสริมและให้คุณค่าของมนุษย์ หากมนุษย์ดำรงตนตั้งมั่นในความซื่อสัตย์ สุจริต ยุติธรรม เมื่อถึงแก่กรรมก็มีโอกาสได้รับพระบัญชาจากสวรรค์ให้ไปดำรงตำแหน่งสำคัญๆ ในนรกภูมิ

แดนสวรรค์ในคติความเชื่อของพุทธที่ปรากฏในวรรณกรรมไซอิ๋ว เชื่อกันว่าตั้งอยู่ทางทิศตะวันตก ที่เรียกว่าแดนสุขาวดี ซึ่งองค์พระยูไลประทับอยู่ในอารามเหลยอินชื่อ พร้อมกับพระอรหันต์สาวก (Wu, 1997, p. 76) ครั้นพระถังซำจั๋งและคณะเดินทางถึงอารามเหลยอินชื่อได้เข้ากราบนมัสการพระพุทธองค์กับเหล่าสาวกคนสำคัญ เช่น พระมหากัสสปะ พระอานนท์ ทั้งยังได้สนทนากับพระพุทธองค์ ณ สถานที่แห่งนี้ด้วย ดังนั้นการเดินทางไปอัญเชิญพระไตรปิฎกของคณะพระซำจั๋ง จึงเสมือนการเดินทางไปสู่สวรรค์แห่งพุทธ ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว เมื่อล่วงถึงสมัยราชวงศ์ถังตอนที่พระถังซำจั๋งเดินทางไปอัญเชิญพระไตรปิฎกที่ชมพูทวีป เวลานั้นพระพุทธองค์กับอรหันต์สาวกต่างเสด็จดับขันธไปหมดแล้ว แต่ผู้ประพันธ์ได้สร้างให้เหมือนกับการเดินทางครั้งนี้มิใช่การเดินทางธรรมดาของบุคคลทั่วไป แต่เป็นการเดินทางของจิตที่มุ่งสู่พุทธะเข้าสู่แดนนิพพาน สู่ภพภูมิแห่งการหลุดพ้นนั่นเอง

ขณะที่สวรรค์ในฝ่ายเต๋าเป็นภพภูมิเกี่ยวพันกับบริบทพื้นที่ของจีน เนื่องจากเต๋าเกิดและพัฒนาขึ้นในจีน มีระบบความเชื่อเรื่องเทพเจ้าและเซียนที่เข้มแข็งอยู่ก่อนแล้ว แต่ทั้งนี้

ทั้งนั้นสวรรค์ของทั้งฝ่ายพุทธและเต๋าที่ไม่ได้แยกออกจากกันอย่างสิ้นเชิง กล่าวคือ แม้ว่าแดนสวรรค์ของแต่ละความเชื่อจะอยู่กันคนละแห่ง และคล้ายกับว่ามีการจัดการในระบบของตนเองที่ไม่ก้าวก่ายกัน แต่สามารถที่จะเดินทางไปมาหากันได้ เหล่าเทพเจ้าและเซียนของทางฝ่ายเต๋ากับพระโพธิสัตว์ พระอรหันต์ของทางพุทธมีความสนิทสนมกัน เคารพและให้เกียรติซึ่งกันและกัน ทั้งยังแลกเปลี่ยนความรู้และช่วยเหลือกันอีกด้วย ดังปรากฏในงานสมโภชสันนิบาตท้อสวรรค์เนื่องในวันคล้ายวันประสูติของเจ้าแม่ชีหวังหมู่ ซึ่งเป็นงานเลี้ยงสังสรรค์ใหญ่ของชาวสวรรค์ ที่มีการเชิญพระพุทธรเจ้า พระโพธิสัตว์ พระอรหันต์ของฝ่ายพุทธ และเทพเจ้า เซียนของฝ่ายเต๋าเข้าร่วมงานพิธีเป็นจำนวนมาก เป็นงานเร่ร่อนโดยไม่ได้แบ่งพุทธกับเต๋า ดังตอนที่ห้องคองก่อกวนสวรรค์ของฝ่ายเต๋า เจ็กเซียงฮ่องเต้พร้อมด้วยพระโพธิสัตว์กวนอิม เล่าจื้อ และเหล่าทวยเทพต่างช่วยกันหาหนทางปราบ แต่อย่างไรก็สู้หองคองไม่ได้ เจ็กเซียงฮ่องเต้จึงได้ทูลเชิญพระพุทธรองค์ให้เสด็จมาช่วยปราบปีศาจครั้งนี้ กระทั่งหองคองสิ้นฤทธิ์ งานสมโภชสันนิบาตท้อสวรรค์ที่ถูกรับรองจึงถูกจัดขึ้นใหม่ภายใต้ชื่อว่า “อันเทียนต้าฮู่ยี่” (安天大会) หรืองานสมโภชสันนิบาตแห่งความสงบสุขของสวรรค์ ชื่องานเลี้ยงดังกล่าวชวนให้คิดว่าสวรรค์ในที่นี้ไม่เพียงหมายถึงสวรรค์ของทางเต๋าเพียงฝ่ายเดียว เนื่องจากผู้ที่ตั้งชื่องานเลี้ยงนี้คือพระพุทธรองค์ (Wu, 1997, p. 78) จึงอาจหมายรวมถึงสวรรค์ทั้งหมดในคติจีนที่มีการทับซ้อนกันของทั้งฝ่ายพุทธและเต๋า เป็นดินแดนที่ผู้หลุดพ้นใช้เป็นที่พำนัก เพื่อคอยช่วยเหลือและบริหารจัดการกับสัตว์โลก

คติความเชื่อเกี่ยวกับเจ็กเซียงฮ่องเต้มีพัฒนาการมาจากการบูชาฟ้าของผู้คนในยุคโบราณ เมื่อถึงสมัยราชวงศ์ซ่ง จักรพรรดิซ่งเจินจง (宋真宗) มีความวิตกกังวลในการทำศึกกับชาวซีตัน (契丹) ซึ่งเป็นชนเผ่าเร่ร่อนที่ใช้ชีวิตบนทุ่งหญ้ากว้างทางตะวันออกเฉียงเหนือของจีน จึงนำคติความเชื่อเรื่องสวรรค์ การบูชาฟ้าที่มีมาแต่โบราณมาปรับปรุงแต่งสร้างความชอบธรรม ด้วยการเล่าเรื่องว่าพระองค์มีพระสุบินนิมิตถึงเทพยดาองค์นี้ และได้ยกฐานะให้เป็นเทพผู้ยิ่งใหญ่ที่ทางราชสำนักนับถือ มีการบูชาในแบบพิธีหลวง ทั้งนี้ เพื่อวัตถุประสงค์เรื่องกำลังใจของผู้คนในการขับไล่กลุ่มซีตัน เมื่อถึงสมัยของจักรพรรดิซ่งฮุยจง (宋徽宗) ได้ทรงตั้งชื่อให้เทพแห่งฟ้าว่า “เจ็กเซียงฮ่องเต้” ด้วยการบุคลาธิษฐานสร้างรูปเคารพในลักษณะที่เป็นเทพเจ้าที่สวมชุดจักรพรรดิจีนอย่างไว้ก็ดี ลัทธิเต๋ายังคงจัดให้เจ็กเซียงฮ่องเต้อยู่ในสถานะที่ต่ำกว่า “ซานชิง” (三清) สามมหาเทพของลัทธิเต๋า (Wang & Zhang, 2002, pp. 82-84) อันได้แก่ หยวนสื่อเทียนจุน (元始天尊) หรืออีกชื่อหนึ่งเรียกว่า ไท่ซั้งเหล่าจวิน (太上老君) หลิงเป่าเทียนจุน (灵宝天尊) และเต๋าเต๋อเทียนจุน (道德天尊)

ขณะที่ความเชื่อของชาวจีนทั่วไปยกย่องให้เจ็กเซียงฮ่องเต้เป็นมหาเทพที่มีอำนาจใหญ่สุดทั้งสามภพ (Wu, 2001, p. 125) ดังในวรรณกรรมไซอิ๋ว ไท่ซั้งเหล่าจวินต้องเดินทางมาเข้าเฝ้าเจ็กเซียงฮ่องเต้ เป็นต้น เป็นไปได้ว่า คติความเชื่อดังกล่าวคงเกิดขึ้นหลังจากที่ลัทธิเต๋าและ

ขงจื้อได้ปรับเข้าหากันแล้ว เจ็กเซียงฮงเต้ คือเทพเจ้าที่ผ่านการปรุงแต่งของทั้งสองลัทธิความเชื่อที่กล่าวมา และนี่คือกลวิธีอย่างหนึ่งของการสร้างเทพเจ้าในแบบของจีน

ตอนหนึ่งของไซอิ๋วเขียนแล้วว่า หลังจากที่หองคองแอบกินท้อสวรรค์แล้วได้เดินหลงไปยังตำหนักไตวชว่ายกง (兜率宮) อันเป็นที่ประทับขององค์เทพไท่ซังเหล่าจวิน ซึ่ง ณ เพลานั้น ลานธรรมบนชั้นสามของตำหนัก ไ่ซังเหล่าจวินกับพระที่บึงกรพุทธเจ้ากำลังจัดบรรยายธรรมว่าด้วยเรื่อง “เต๋า” (道) ให้กับเหล่าเซียนเทพน้อยใหญ่ได้สดับฟัง (Wu, 1997, p. 54) จึงอาจเป็นไปได้ว่า การบรรยายว่าด้วยเรื่อง “เต๋า” ครั้งนั้น คงมิใช่ “เต๋า” ของทางฝ่ายเต๋า และคงมิใช่ “เต๋า” ของพุทธแต่เพียงฝ่ายเดียว แต่เป็นการแลกเปลี่ยนรับรู้ของกันและกัน ที่ช่วยสะท้อนแนวคิดว่าด้วยการผสมผสานของคติพุทธและเต๋าอย่างหนึ่ง

นอกจากนั้นแล้ว ภาพลักษณ์ของอาจารย์ผู้ดีหรือชีวีผู้ดี อาจารย์คนแรกของหองคองก็มีลักษณะร่วมระหว่างของพุทธและเต๋า เช่น การแสดงธรรมของท่านที่ “ประเดี๋ยวพูดเต๋า ประเดี๋ยวพูดพุทธ ตรีศาสตร์ประสานร่วมกันเป็นดั่งนั้น” การมอบปริศنالับให้กับหองคองที่กล่าวไว้ว่า “มรรคผลสำเร็จจะเป็นพุทธะและเซียน” (Wu, 1997, p. 14) พระอาจารย์ผู้ดีช่างเป็นผู้รอบรู้ศาสตร์วิชาต่าง ๆ ของทางฝ่ายพุทธและเต๋า เมื่อพิจารณาาร่วมกับการบรรยาย “เต๋า” ของไท่ซังเหล่าจวินกับพระที่บึงกรพุทธเจ้า ก็ยิ่งทำให้เข้าใจว่า ความรู้ของทางคติพุทธและเต๋าไม่ได้แบ่งแยกกัน หากแต่ยอมรับกัน ภาพลักษณ์ของบุคคลหนึ่งจึงสามารถมีทั้งความเป็นพุทธและเต๋าในขณะเดียวกันได้

ภาพลักษณ์และสถานะของพระถังซำจั๋งในไซอิ๋วไว้ว่าจะมีความเป็นพุทธเพียงอย่างเดียว เพราะก่อนที่จะเดินทางไปอัญเชิญพระไตรปิฎก พระเจ้าถังไท่จงได้สถาปนาพระถังซำจั๋งในฐานะเป็นพระอนุชา ได้รับทั้งยศและศักดิ์ ทั้งนี้คำพูดและกริยาของพระถังซำจั๋งได้แสดงออกที่แฝงด้วยคติขงจื้อ จากคำกล่าวที่ว่า

“เมื่อจิตเกิด มารปีศาจทั้งหลายก็เกิด เมื่อจิตดับ มารปีศาจทั้งหลายก็สูญ ตัวข้าพเจ้าเคยตั้งมหาปฏิญาณต่อหน้าองค์พระศาสดาที่ประดิษฐานอยู่ในอารามฮว่าเซิง (化生寺) อันตัวเราจะต้องตามจิตดวงนี้ การเดินทางครั้งนี้จะต้องสำเร็จถึงแดนสวรรค์ตะวันตก กราบเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า อารามนาพระไตรปิฎก นำธรรมจักรกลับมาให้จงได้ มุ่งมาตบปรารภนาให้ องค์มหาพิตรทรงครองสิริราชสมบัติตลอดกาลนาน” และเมื่อสิ้นคำพูดเหล่าภิกษุสงฆ์ที่ประชุม ณ ที่นั้นต่างก็ยกย่องสรรเสริญ เปล่งเสียงว่า “มหาธรรมมาจารย์ผู้มีจิตใจซื่อสัตย์จงรักภักดี” (Wu, 1997, pp. 152-153) ย่อมหมายถึง พระถังซำจั๋งเป็นตัวแทนของราชสำนักไปประกอบภารกิจอันยิ่งใหญ่ครั้งนี้ ขณะเดียวกันตนเองก็ยินยอมพร้อมใจอย่างเต็มเปี่ยม โดยมุ่งหวังให้อาณาจักรมีความเจริญมั่นคงสถาพร ถือเป็นกรกระทำที่แสดงความซื่อสัตย์ ความจงรักภักดีต่อองค์จักรพรรดิ

ซึ่งเป็นคุณธรรมหนึ่งของคติขงจื้อ (Zhang, 1997b, p. 101) ดังนั้นภาพลักษณ์ของพระถังซำจั๋ง จึงมีความเป็นขงจื้อร่วมอยู่ด้วย

ไซอิ๋วถือว่าเป็นวรรณกรรมที่มีการผสมผสานระหว่างคติขงจื้อ เต๋า และพุทธอย่างเด่นชัด แต่อย่างไรก็ดีเนื้อหาของบางช่วงบางตอนชวนให้เชื่อที่กำลังเขียนข่มกันไปมาระหว่างลัทธิความเชื่อ ด้วยวิธีการปรุงแต่งให้บุคคลหรือสิ่งที่เป็นตัวแทนของความเชื่อใดความเชื่อหนึ่งกลายเป็นมารร้าย ตัวตลกหรือมีการกระทำที่ผิดต่อหลักศีลธรรมจรรยา จารีตประเพณี เช่น ภาพลักษณ์ของพระถังซำจั๋งที่แสดงถึงความอ่อนไหว อ่อนแอ หูเบา เชื่อคนง่าย ส่วนต้อไ้เปียกกาย แม้จะบวชเรียนเป็นศิษย์ของพระถังซำจั๋งแล้ว แต่ก็ยังไม่สามารถควบคุมไฟราคะภายในจิตของตนได้ ซึ่งหากพิจารณาถึงอดีตชาติของต้อไ้เปียกกายก็จะพบว่า เคยเป็นเทพสวรรค์เทียนผิง (天蓬元帅) ในอดีตมาก่อน ทำหน้าที่กำกับดูแลและควบคุมกำลังพลทางน้ำบนสวรรค์ แต่เพราะดื่มสุราจน เมามายแล้วไปลวนลามเทพธิดาฉงเอ๋อร์ (嫦娥) จึงถูกเจ๊กเซียงฮ่งเต๋ลงโทษให้ลงมาจุติยังโลกมนุษย์ (Wu, 1997, p. 227) แต่ทว่าเกิดผิดที่ผิดทาง ไปจุติในครรภ์สุกร ทำให้มีรูปร่างหน้าตาคล้ายหมู แถมยังขี้เกียจ หิวง่าย กินจุ ซึ่งเป็นพฤติกรรมของหมูที่ติดตัวไ้เปียกกายตลอดเวลา หรือปีศาจบางตน ก็คือสัตว์พาหนะของเทพเจ้าทางฝ่ายเต๋า เช่น ควายเขียวของไท่ซั่งเหล่าจวิน หรือพญาราชสีห์สีเขียวซึ่งเป็นสัตว์พาหนะของพระมัญชุศรีโพธิสัตว์ที่มาก่อนการเดินทางไปอัญเชิญพระไตรปิฎก จึงแสดงได้ว่าผู้ประพันธ์ไม่ได้เชิดชูลัทธิอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นพิเศษ โดยภาพรวมแล้ว ไซอิ๋ว กำลังฉายภาพของการผสมผสานของทั้งคติขงจื้อ เต๋า และพุทธ ทั้งนี้ ตัวเอกของวรรณกรรมก็เป็นไปในลักษณะที่ว่าเช่นกัน ดังจะวิเคราะห์ต่อไปในประเด็นถัดไป

3. การประสมประสานสร้างสรรค์ของคติขงจื้อ เต๋า พุทธในตัวละครทองคำในวรรณกรรม ไซอิ๋ว

การที่ทองคำเข้าร่วมการเดินทางไปอัญเชิญพระไตรปิฎกที่ชมพูทวีปกับพระถังซำจั๋ง ก็เพื่อต้องการหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด แสวงหาความเป็นอมตะนิรันดร์กาล กล่าวคือ เมื่อทองคำวิตกถึงความไม่เที่ยงของชีวิต จึงได้สอบถามกับลูกสมุนวานรในประเด็นดังกล่าว วานรเฒ่าตัวหนึ่งได้กล่าวขึ้นว่า มีเพียงสถานะสามอย่างที่ไม่ต้องถูกจองจำจากสิ่งใด ๆ คือ

“ผู้ที่สำเร็จเป็นพุทธะ และเซียน และเทพเจ้า สามอย่างนี้จึงจะสามารถหลุดพ้นวิบาก การเวียนว่ายตายเกิด เป็นอมตะชั่วฟ้าดินสลาย” (Wu, 1997, p. 7)

สามสถานะที่ว่านี้เป็นตัวบ่งชี้ถึงลักษณะของความเป็นขงจื้อ เต๋า และพุทธที่ทองคำกำลังก้าวข้ามถึงฝั่งฝัน ที่ประสมประสานกันอย่างแนบแน่นในตัวทองคำ

3.1 คติขงจื๊อในตัวละครหงอคง

หลุนอวี่ 《论语》 เล่มที่ 7 บทที่ 26 “อาจารย์กล่าวว่า “เราไม่หวังจะได้พบปราชญ์ แต่หวังจะได้พบวิญญูชน เท่านั้นก็พอแล้ว”” (สุวรรณ สถาอาพันธ์, 2562, น. 390) เป็นการแสดงทัศนะของขงจื๊อที่ว่า การที่บุคคลหนึ่งได้รับการยกย่องว่าเป็น “เซ็งเหริน” (圣人) หรือปราชญ์นั้นยากยิ่ง แค่เข้าถึงวิญญูชนหรือ “จวินจื่อ” (君子) ก็ไม่ใช่สิ่งที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้โดยง่าย คำกล่าวข้างต้นนี้ราวกับว่าขงจื๊อกำลังบอกเป็นนัยกับเราว่า เมื่อเข้าถึงวิญญูชนแล้ว ก็เปรียบเสมือนหนทางที่นำไปสู่วิถีแห่งปราชญ์ได้ วิญญูชนในทัศนะของขงจื๊อมีความสัมพันธ์กับคุณธรรมต่าง ๆ เช่น “เหริน” (仁) มนุษยธรรม “อี้” (义) ความถูกต้องชอบธรรม “หลี่” (礼) ซึ่งสามารถแปลได้หลายความหมาย เช่น “มารยาท” “จริยธรรม” บทความนี้จึงใช้การทับศัพท์ “หลี่” แทนการแปล (สุวรรณ สถาอาพันธ์, 2562, น. 132) “จื่อ” (智) ปัญญา และ “ซิน” (信) สัจจะ อันเป็นแก่นหลักของคติขงจื๊อ เมื่อเป็นเช่นนั้น เราจึงต้องค้นหาคำประกอบต่าง ๆ ภายใต้อรรถกถาคุณธรรมในตัวของหงอคง

หลังจากถือกำเนิดเป็นลิง อากัปกริยาอย่างแรกที่หงอคงกระทำก็คือ “กราบไหว้สึทิต” (Wu, 1997, p. 7) ซึ่งเป็นการขอบคุณฟ้าดินที่ประดุจบิดามารดาผู้ให้กำเนิด (Wu, 1997, p. 1123) การแสดงท่าทีนี้ถือเป็นการตระหนักรู้ตัวเองของหงอคง มีต้องผ่านการอบรมสั่งสอนหรือบังคับจากผู้ใด อาจกล่าวได้ว่าหงอคงมีพื้นฐานเรื่อง “หลี่” อยู่ในจิตวิญญาณตั้งแต่เกิด และสิ่งแรกที่หงอคงได้รำเรียนก็คือ “หลี่” หาใช่วิชาการแปลงกายหรือขี่เมฆวิเศษ ดังที่ผู้แต่งเล่าไว้ว่า เมื่อหงอคงออกเดินทางจากทวีปตงเซ็งเสินโจว (东胜神洲) มายังทวีปหนานซันบูโจว (南瞻部洲) (มหาทวีปทั้ง 4 ในวรรณกรรมไซอิ๋วน่าเป็นไปได้ว่ารับมาจากคติพุทธ กล่าวคือ “ตงเซ็งเสินโจว” (东胜神洲) คือ บุปพวิเทหทวีป “เปยจิวหลูโจว” (北巨芦洲) คือ อุตฺตรกูทวีป “ซีหนิวเฮ้อโจว” (西牛贺洲) คือ อมรโคยานทวีป และ “หนานซันบูโจว” (南瞻部洲) คือ ชมพูทวีป) ณ ที่แห่งนั้นหงอคงเห็นผู้คนสวมเสื้อผ้า ดนจึงไปแย่งมาสวมใส่ และ “เรียนรู้ “หลี่” ผีกภาษาคน” (Wu, 1997, p. 8) การศึกษาเรื่อง “หลี่” เป็นสิ่งที่ขงจื๊อให้ความสำคัญอย่างมาก ดังที่หลุนอวี่ เล่มที่ 16 บทที่ 13 กล่าวว่า “ไม่รำเรียน “หลี่” ไม่อาจยืนหยัดได้มั่นคง” (สุวรรณ สถาอาพันธ์, 2562, น. 540)

คัมภีร์หลี่จี้ 《礼记》 อธิบายถึงการแบ่งแยกระหว่างสัตว์กับคนไว้อย่างน่าสนใจว่า “นกแก้วแม้ว่าจะพูดได้ แต่มันก็ยังเป็นสัตว์ปีก ลิงอุรังอุตังแม้ว่าจะพูดได้ แต่มันก็ยังเป็นสัตว์บก หากวันนี้ผู้ที่ถือตนว่าเป็นมนุษย์แล้วไซ้ แต่ไร้ซึ่ง “หลี่” แม้จะสามารถพูดได้ หัวใจก็ประดุจเหมือนสัตว์เดรัจฉานมิใช่ดอกหรือ มีเพียงสัตว์เดรัจฉานเท่านั้นที่ไม่รู้จัก “หลี่” จึงเกิดการใช้เมื่อยร่วมกันของทั้งพ่อและลูก จึงได้มีปราชญ์ที่นำ “หลี่” มาใช้สอนสั่งมนุษย์ เพื่อให้มนุษย์รู้จัก “หลี่” รู้การแบ่งแยกความแตกต่างระหว่างมนุษย์กับสัตว์เดรัจฉาน” (Li, 1999a, p. 15) ด้วยเหตุนี้ ผู้ประพันธ์จึงให้

หงอคงเรียนรู้ “หลี่” เพื่อปกป้องถึงการเปลี่ยนสถานะจากสัตว์ที่ได้กลายเป็นมนุษย์แล้ว เป็นการละทิ้งความเป็นเดรัจฉานในตัวของหงอคงนั่นเอง

ในช่วงที่กำลังเรียนรู้เรื่อง “หลี่” หงอคงสวมชุดของชาวประมงที่ได้มาจากการแย่งชิง แม้ว่าการไปแย่งเสื้อผ้าของผู้อื่นจะผิดจารีตศีลธรรมอันดีงาม แต่ต้องเข้าใจว่าหงอคงไม่มีเงินที่จะซื้อสิ่งของ ขณะเดียวกันหงอคงเป็นสัตว์ที่เกิดจากหิน จึงไม่มีพ่อแม่คอยอบรมสั่งสอนเรื่องกริยามารยาทมาก่อน แสดงว่าในขณะนั้นหงอคงยังไม่รู้อะไรเกี่ยวกับ “หลี่” มากนัก แต่ให้ความสนใจที่เรียนรู้สิ่งเหล่านี้จากผู้คนรอบข้าง เพื่อการดำรงตนในสังคมมนุษย์ สดุดีทั้งความเป็นสัตว์ของตน โดยในตอนแรกผู้แต่งได้สร้างภาพลักษณ์หงอคงเป็นมนุษย์สามัญชนทั่วไป สวมชุดชาวประมงที่ไม่ดูโดดเด่นหรูหราเหมือนกับพระเอกทั่วไป แต่ทว่าการแต่งกายที่เหมาะสมกับฐานะนับเป็นการแสดงออกซึ่ง “หลี่” อย่างหนึ่งตามคติขงจื้อเช่นกัน

การรู้จักสถานะและการวางตัวต่อผู้อื่นด้วยท่าที่อ่อนน้อมถ่อมตน มีสัมมาคารวะที่ไม่ใช่การประจบสอพลอหรือหวังสิ่งตอบแทนนั้น หมายถึง “หลี่” อย่างหนึ่ง เราจะพบว่าขณะที่หงอคงอยู่บนสวรรค์ ใช้คำเรียกขานเทพชั้นสูงอย่างอ่อนน้อม ดังตอนที่พบกับสามมหาเทพโกลีทีธิต่าจะใช้คำว่า “เหล่า” (老) นำหน้าการเรียกขานเซียนเทพเหล่านั้น อันเป็นคำที่ใช้เรียกผู้อาวุโส ผู้มีประสบการณ์ เหมือนกับการเรียกอาจารย์ว่า “เหล่าซือ” (老师) เป็นต้น เมื่อพบเจอกับ “ซื่อตี้” (四帝) หรือสี่มหาราช ก็ใช้คำเรียกแทนว่า “บี่ซี่ย่า” (陛下) ที่หมายถึง ฝ่าบาท ส่วนเทพสวรรค์องค์อื่นๆ ทุกสวรรค์ชั้นวิมานก็เรียกแทนแบบฉันทน์พี่น้อง แสดงถึงว่าหงอคงรู้จักลำดับและสถานะสูงต่ำของเทพเจ้าเป็นอย่างดี นอกจากนี้ หงอคงมีลักษณะเหมือนสัตว์สังคมที่ชอบคบหาเพื่อนฝูง รู้จักการสร้างมิตร ดังที่วรรณกรรมเขียนว่า “เมื่อว่างก็จะออกไปพบปะเพื่อนฝูงที่ตำหนัก คบมิตรผูกสหาย” (Wu, 1997, p. 50) ซึ่งอุปนิสัยดังกล่าวมีมาแต่ครั้งที่ตนเองยังไม่ได้พำนักบนสวรรค์แล้ว กล่าวคือ ตอนที่หงอคงอาศัยอยู่บนเทือกเขาฮวาถั่วซาน (花果山) เคยคบค้าสมาคมและนับถือกับราชาปีศาจทั้งหก ดังพี่น้องร่วมสาบาน ได้แก่ ราชาปีศาจกระต๊อง (牛魔王) ราชาปีศาจงูมังกร (蛟魔王) ราชาปีศาจอินทรี (鹏魔王) ราชาปีศาจสิงโต (狮驼王) ราชาปีศาจลิงวอก (猕猴王) และราชาปีศาจลิงขนทอง (禺狻王) โดยมีราชาปีศาจกระต๊องเป็นพี่คนโต หงอคงเป็นน้องคนเล็ก ซึ่งการจัดอันดับพี่น้องร่วมสาบานของหงอคงกับปีศาจทั้งหกนั้น ผู้ประพันธ์ได้ใช้ขนาดของรูปร่างเป็นเกณฑ์ (Wu, 1997, p. 493) แต่ชวนให้เห็นถึงความใจกว้าง มิได้มุ่งหวังความเป็นใหญ่ที่สุดในทุกสิ่งอย่างของหงอคง เพราะหากจะวัดกันที่ความสามารถ ไหวพริบปฏิภาณหรือพลังกำลังแล้ว เชื่อว่าฝีมือของหงอคงก็ไม่แพ้ปีศาจคนอื่นที่เป็นพี่น้องร่วมสาบานกับตน ดังเช่นตอนที่พาพระถังซำจั๋งเดินทางถึงภูเขาเปลวเพลิง (火焰山) คนธรรมดาอย่างพระถังซำจั๋งยากจะทนความร้อนได้ หงอคงจึงต้องไปขอยืมพัดวิเศษจากองค์หญิงพัดเหล็กเพื่อมาดับไฟที่ลูกโซน ซึ่งองค์หญิงพัดเหล็กคือภรรยาคนแรกของราชาปีศาจกระต๊อง แม่ของปีศาจหงไหเออร์ (红孩儿) เนื่องจาก

หองคงเคยปราบหงไหเออร์มาก่อน ซึ่งต่อมาพระโพธิสัตว์กวนอิมรับไว้เป็นศิษย์ ชี้นำทางสว่างเข้าสู่ทางธรรม หากแต่เป็นปมที่สร้างรอยบาดหมางระหว่างหองคงกับปีศาจกระทิง เป็นเหตุให้ทั้งคู่ต้องปะทะฝีมือกันมากกว่า 110 กระบวนท่า แต่ก็ยังไม่รู้ผลแพ้ชนะได้ จนเหล่าเทพดาเข้ามาสมทบเป็นกองหนุน เหตุการณ์จึงจบลง (Wu, 1997, pp. 728-729) ดังนั้น ฝีมือของหองคงกับราชาปีศาจกระทิงคงพอประมาณกัน ถ้าราชาปีศาจกระทิงได้เป็นพี่ใหญ่ หองคงก็คงได้เป็นที่สองหรือไม่กี่ที่สาม ไม่ตกลงมาถึงลำดับสุดท้าย จึงน่าจะเชื่อว่าการผูกมิตรของหองคงเป็นไปได้ในทิศทางยกย่องให้เกิดริตผู้อื่นมากกว่า ไม่แย่งชิง ไม่ทำรบ หากไม่มีความจำเป็น และเมื่อตอนที่ได้พบกับเจ้าหญิงพัดเหล็ก ท่าทีของหองคงก็แสดงออกอย่างผู้มีมารยาท เคารพผู้ที่มีศักดิ์สูงกว่า แม้จะไม่ใช้ผู้ที่ร่วมสายเลือดเดียวกัน แต่เป็นคุณธรรมว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้องร่วมสาบานกับปีศาจกระทิง โดยเรียกขานเจ้าหญิงพัดเหล็กว่า “พี่สะใภ้” เมื่อได้เจอกับปีศาจกระทิงก็แทนตนว่า “น้อง” แทนปีศาจกระทิงว่า “พี่ใหญ่” (Wu, 1997, p. 717, 727) นี่เป็นตัวอย่างที่ยืนยันว่า หองคงอยู่ในระบบความสัมพันธ์ “หลี่” ของขงจื้อ เพราะ “ความมีสัมมาคารวะอยู่ใกล้ชนบจารีต” (สุวรรณา สถาอานันท์, 2562, น. 311) ซึ่งจารีตในที่นี้ก็คือ “หลี่” นั่นเอง

การแสดงออกซึ่งความห่วงใยของหองคงต่อเหล่าบริวาร เป็นเรื่องยืนยันถึงคุณสมบัติของผู้ปกครองที่ดี ดังเมื่อเกิดเหตุความวุ่นวายในถ้ำม่านน้ำ (水帘洞) ที่ตนเป็นใหญ่ หองคงเลือกที่จะเป็นผู้นำทัพต่อสู้กับฝ่ายตรงข้ามอย่างเข้มแข็ง กล้าหาญ ทั้งยังคอยช่วยเหลือและปกป้องลูกน้องในการรบ มากกว่าที่จะกล่าวโทษหรือลงทัณฑ์เหล่าบริวารที่บกพร่องในหน้าที่ เป็นการแสดงบทบาทของความเป็นผู้นำผู้ในทัศนะแบบจีนที่ว่า “มีสุขร่วมเสพ มีทุกข์ร่วมต้าน” อย่างแท้จริง ซึ่งแม้ว่าสถานะของหองคงจะเป็นผู้นำผู้ แต่บทบาทคล้ายกับเป็นพ่อที่มีความเอาใจใส่ดูแลบุตร เช่น ตอนที่หองคงกลับจากศึกษาวิชาที่อาจารย์ผู้ดีแล้วเอ่ยกับหมูลิงว่า “พวกลูกหลานเอ๋ย ข้ากลับมาแล้ว” (Wu, 1997, p. 23) ซึ่งเป็นรูปแบบการปกครองที่พึงประสงค์ในทัศนะของสำนักขงจื้อที่ว่า “ประชาราษฎร์ประดุจบุตร” (Li, 1999a, p. 1442) ผู้ปกครองควรให้ความรักความเอาใจใส่ เกื้อกูล ปกป้องช่วยเหลือผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชาให้พ้นภัย สิ่งเหล่านี้คือการบ่งบอกถึงการมีมนุษยธรรมในตัวหองคง นอกจากนี้ หองคงยังเป็นผู้รับฟังที่ดีอีกด้วย เมื่อใครบอกร่ำไถ่ในสิ่งใดที่ตนไม่รู้ ก็พร้อมเปิดใจรับฟังความคิดเห็น คิดไตร่ตรอง พร้อมนำไปปฏิบัติ หากสิ่งนั้นเป็นประโยชน์ เช่น การร่ำเรียนวิชาจะนำมาซึ่งหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด เป็นต้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าหองคงเป็นผู้ที่ “ไม่อายที่จะถามและเรียนรู้จากผู้ย่อย” (สุวรรณา สถาอานันท์, 2562, น. 358) อย่างเห็นได้ชัด

ก่อนหองคงจะไปเล่าเรียนวิชา หองคงเปี่ยมไปด้วยความกล้า คุณธรรม และยึดถือสัจจะเป็นสำคัญ ดังคำพูดของหองคงหลังจากที่ค้นพบถ้ำม่านน้ำแล้ว ได้ทวงหาสัจจะจากหมูลิงว่า “ทุก ๆ ท่าน “เราไม่รู้ว่าผู้ไร้สัจจะทำอะไรได้” พวกท่านบอกว่าผู้ที่มีความสามารถเข้ามาได้

และออกไปได้ โดยร่างกายปกติก็ จะอวยให้เป็นอ่อง” (Wu, 1997, pp. 5-6) ข้อความดังกล่าว อ้างถึงคัมภีร์หลุนอี่ว เล่มที่ 2 บทที่ 22 เป็นการยืนยันว่าผู้ประพันธ์ได้เติมแต่งหรงกงให้มีความ เป็นวิญญูชนตั้งแรกเริ่มแม้ว่าจะเป็นการอยู่ร่วมกันในฝูงลิงก็ตาม ต่อมาเมื่อได้ร่ำเรียนวิชา กับ อาจารย์ผู้ดี ด้วยความคึกคะนอง อดคุณวิเศษที่ได้ร่ำเรียนมา จึงถูกขับออกจากสำนัก ประโยค สุดท้ายที่อาจารย์ผู้ดีฝากไว้กับหรงกงคือ “เจ้าไปครานี้ ต้องมีเหตุไม่ตีเกิดขึ้นอย่างแน่แท้ ด้วย เพราะเจ้ามักแสร้งหาเรื่อง แผลงฤทธิ์แผลงเดชประการต่าง ๆ แต่เจ้าห้ามเอ่ยว่าเป็นศิษย์ของข้า แม้เจ้าเอ่ยออกมาเพียงครั้งตัวอักษร อันตัวข้ารู้ก็จะถลกหนัง หักกระดูกของเจ้า สะกดดวงวิญญูณ ไว้ที่นรกขุมลึกสุดชั่วกัลปาวสานไม่ให้ออกมาอีก” หรงกงกล่าวตอบว่า “จะไม่ปรีปากพูดชื่ออาจารย์ แม้แต่อักษรเดียว จะบอกว่าข้าเรียนวิชาด้วยตัวของข้าเอง” (Wu, 1997, p. 22) นี่เป็นการกล่าว วาจาสัตย์ของหรงกงที่รับปากไว้กับอาจารย์ผู้ดี ซึ่งตลอดทั้งเรื่องหรงกงไม่เคยปรีปากบอกกับใคร แม้แต่ครั้งเดียว หากเมื่อต้องกล่าวประวัติความเป็นมาของตนให้กับผู้อื่นได้รู้ ก็กล่าวอย่างรวบรัด เช่น ตอนแนะนำตนเองกับพระถังซำจั๋ง ก็บอกเพียงว่า เมื่อ 500 ปีก่อน ตนเองอาละวาดสวรรค์ จึงถูกพระยูไลสะกดอยู่ ณ สถานที่แห่งนี้ (Wu, 1997, p. 164) หรือเมื่อต้องกล่าวถึงผู้ถ่ายทอด วิชาความรู้ก็บอกเพียงว่า “เคยร่ำเรียนวิชาจากมนุษย์ที่แท้ สำเร็จ “เต๋า” อันยิ่งใหญ่” (Wu, 1997, p. 1123) เป็นต้น

หรงกงเห็นสังข์จะเป็นสิ่งสำคัญยิ่งยวด เกรงว่าผู้อื่นจะมองตนว่าเป็นผู้ไร้สังข์จะ ดังเมื่อครั้ง ไปเยี่ยมพัดจากเจ้าหญิงพัตเหล็กเพื่อดับไฟ ได้พูดตอบได้ว่า “ตัวข้าเป็นวิญญูชนที่ยึดมั่นใน อุดมการณ์ของความสัตย์ หาไชพวกเสี้ยวเหริน (小人) ที่ยืมของแล้วไม่คืน” “หากตัวข้าไม่คืน เกรงคนจะกล่าวคำพูดของข้าไม่มีความสังข์จะ” (Wu, 1997, p. 720, 746) สังข์จะจึงเป็นคุณธรรม ข้อหนึ่งที่หรงกงตระหนักอยู่เสมอ

สติปัญญาของหรงกงก็ถือว่าเป็นเลิศกว่าศิษย์คนอื่นของพระถังซำจั๋ง ความโดดเด่น ด้านปัญญาฉายแววตั้งแต่ครั้งไปร่ำเรียนวิชากับอาจารย์ผู้ดีแล้ว กล่าวคือ ตอนที่อาจารย์ผู้ดีสอบถาม หรงกงถึงความต้องการที่จะศึกษาความรู้ในแขนงวิชาใด แต่ไม่มีสิ่งใดเป็นที่ต้องใจของหรงกง จนอาจารย์ผู้ดีแสดงท่าทีไม่พอใจลงจากแท่นบรรยาย นำไม้บรรทัดมาตีที่หัวของหรงกงสามที แล้วสองแขนไหลหลังเดินกลับเข้าด้านใน ศิษย์คนอื่น ๆ ต่างพากันตำหนิหรงกง บ่นพึมพำต่อว่า ว่าเป็นคนเรื่องมาก ชอบต่อปากต่อคำกับอาจารย์ไม่จบไม่สิ้น จนทำให้อาจารย์โกรธ ช่วงเวลานั้น หรงกงแอบยิ้มอยู่ในใจ ไม่ได้ตอบโต้คนอื่น หรือแสดงความวิตกกังวลแต่อย่างใด เนื่องจาก สติปัญญาของหรงกงสามารถไขปริศนาลับของอาจารย์ได้อย่างถูกต้องแม่นยำ การตีสามครั้ง เป็นการบอกเวลายามสาม การเอาแขนไหลหลังเดินกลับเข้าด้านในแล้วปิดประตู หมายถึง การให้ เดินเข้ามาหาทางประตูหลัง เมื่อถึงเวลาดังกล่าว หรงกงแอบย่องไปทางประตูหลัง พบว่าประตู ไม่ปิด จึงเข้าไปคุกเข่าขอความรู้จากอาจารย์ผู้ดีที่ให้เป็นแสร้งนอน แต่ในใจของอาจารย์ผู้ดีก็ปิด

ในความเนี่ยวลวดของศิษย์ผู้น้อยอย่างมาก ตระหนักว่า “เจ้านี้ ชะรอยเป็นผู้ที่เกิดจากฟ้าดินจริงแท้ มิเช่นนั้น ไฉนเลยจึงสามารถตีความปริศนาลับของเราแตกได้” (Wu, 1997, p. 18) ย่อมหมายความว่า หงอคงฉลาดมาแต่กำเนิด ฟ้าดินเป็นผู้ประทานพรข้อนี้ให้กับหงอคง ซึ่งตลอดการเดินทางไป อัญเชิญพระไตรปิฎก หงอคงได้แสดงให้เห็นถึงสติปัญญาที่โดดเด่นอยู่บ่อยครั้ง คุณลักษณะด้านปัญญาที่โดดเด่นคือ มีดวงตาทิพย์ที่สามารถแยกแยะปีศาจกับเทพได้ รอบรู้กลวิธีที่หมู่มาร ใช้หลอกล่อ มีการวางแผนที่จะสู้รบกับเหล่าปีศาจ ซึ่งเป็นปัญญาที่สะท้อนถึงความสามารถ แบ่งแยกความดีกับความชั่ว ความถูกต้องกับความต่ำทรามนั่นเอง เมื่อพบเห็นการกระทำที่ผิด หลักจารีตหรือไม่ถูกต้องก็พร้อมยื่นมือเข้าช่วยเหลือทันที นี่คือนิสัยที่ดำรงไว้ซึ่งคุณธรรมของความถูกต้อง ดุจดั่งคำสอนของขงจื้อที่ว่า “เห็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องแล้วไม่ทำ เป็นการขาดความกล้าหาญ” (สุวรรณา สถาอานันท์, 2562, น. 325) มิผิดเพี้ยน ซึ่งการช่วยเหลือก็มีได้หวังผลแห่งจากการกระทำนั้น ๆ อีกด้วย เพราะการเป็น “วิญญูชนผูกพันกับความถูกต้องเที่ยงธรรม เสียหวเหรินผูกพันกับผลประโยชน์” (สุวรรณา สถาอานันท์, 2562, น. 346) นั่นเอง

สำหรับการแสดงความเคารพนับถือครูบาอาจารย์นั้น ไชอวี้ก็ได้ให้ภาพการนับถือครูทั้งสองของหงอคง อาจารย์ผู้ตีที่พำสอนวิชาความรู้ด้านฤทธิ์เดช กับพระถังซำจั๋งที่ช่วยปลดปล่อยจากการถูกจองจำในเทือกเขาเบญจธาตุที่พระยูไลได้สะกดไว้ และรับเป็นศิษย์เพื่อร่วมเดินทางไปสู่เป้าหมายอันยิ่งใหญ่ แม้ว่าวรรณกรรมจะเขียนถึงการใช้ชีวิตร่วมกับอาจารย์ผู้ตีไม่มาก แต่เพียงพอให้เห็นภาพหงอคงที่มีความเคารพครูท่านนี้ กล่าวคือ เมื่อครั้งที่หงอคงถูกขับออกจากสำนักเพราะไปवादคุณวิเศษที่ได้ร่ำเรียนมานั้น เขาได้คำนับอาจารย์นับครั้งไม่ถ้วน และก่อนจากลายังได้เอ่ยขึ้นว่า “ข้าออกจากบ้านมาได้ 20 ปีแล้ว แม้ว่าจะคิดถึงลูกหลานและหววนนึกถึงวันเก่า ๆ แต่นึกถึงยังมีได้ตอบแทนพระคุณอาจารย์ที่ยิ่งใหญ่ไพศาล จึงมิกล้าไป” (Wu, 1997, p. 22) เป็นจิตที่รู้สำนึกบุญคุณอันใหญ่หลวงของอาจารย์ผู้ตี เพราะเขาตระหนักเสมอว่า “ผู้ที่ไม่ตอบแทนผู้มีพระคุณมิใช่วิญญูชน” (Wu, 1997, p. 328)

“เป็นครูวันหนึ่ง เป็นบิดาทิ้งชีวิต” (Wu, 1997, p. 378, 867, 976) เป็นคำที่หงอคงมักพูดติดปากอยู่เสมอ ย่อมแสดงว่าหงอคงปรนนิบัติพระถังซำจั๋งประดุจบิดา โดยในวรรณกรรมมักจะบรรยายให้เห็นภาพของหงอคงไปหาอาหารมาให้กับพระถังซำจั๋งอยู่เสมอ คอยดูแลและป้องกันมิให้เหล่าปีศาจมาทำร้ายพระถังซำจั๋งอย่างไม่เกรงกลัว แม้ว่าบางครั้งบิดาและบุตรคู่นี้จะมีการเข้าใจผิดกันบ้าง แต่สัก ๆ แล้ว หงอคงก็คอยห่วงใยพระถังซำจั๋งอยู่เสมอ ดังคำพูดที่ได้ฝากฝังกับศิษย์น้องช้วนเจิ้งว่า “ระหว่างทางต้องระมัดระวังให้มาก หากมีวันใดมีปีศาจมาจับอาจารย์ ก็บอกไปว่าข้า (หงอคง-ผู้วิจัย) เป็นลูกศิษย์คนโต เหล่ามวลปีศาจที่อาศัยทางตะวันตกได้ยื่นมือของข้า ไม่มีผู้ใดกล้าทำร้ายอาจารย์” (Wu, 1997, p. 333) ซึ่งเป็นคำพูดหลังจากที่ตนถูกขับไล่ เพราะพระถังซำจั๋งเข้าใจผิด คิดว่าหงอคงเป็นคนอารมณ์ร้อน จิตใจอำมหิตผิดมนุษย์ ฆ่าคนฆ่าแล้ว

ข้าเล่า ยากเกินกว่าจะบรรยายสอนสั่ง แต่ในความเป็นจริงแล้ว พระถังซำจั๋งหาญไม่ว่า หงอคงกำลังกำจัดปีศาจกระดูกขาวที่จำแลงกายมา ซึ่งมีเพียงหงอคงเท่านั้นที่รู้ทันเล่ห์กลของปีศาจตนนี้ หงอคงจึงจำต้องกลับไปอยู่กับหมู่ลิงที่เทือกเขาฮวาแก้วซานอีกครั้ง และเมื่อคณะเดินทางถึงป่าสนดำ พระซำจั๋งก็ถูกปีศาจจิ้งจอกจับตัวไปอีกครั้ง แต่ด้วยวิชาอาคมและฝีมือของลูกศิษย์คนอื่น ๆ ไม่มีใครเทียบเท่าปีศาจตนนั้นได้ ตือโป๊ยก่ายจึงเหาะไปขอความช่วยเหลือจากหงอคงที่เทือกเขาฮวาแก้ว คำขอร้องที่ตือโป๊ยก่ายที่กล่าวยกย่องหงอคงในการครั้งนั้นคือ “ศิษย์พี่เป็นวิญญูชนที่มี “เหริน” และ “อี” วิญญูชนจะไม่ใส่ใจกับความผิดพลาดในอดีต ย่อมต้องช่วยเหลืออาจารย์ให้พ้นภัยอันตราย หวังว่าพี่ชายจะตระหนักถึงความสัมพันธ์ที่ว่า “เป็นครูวันหนึ่ง เป็นบิดาทิ้งชีวิต” ช่วยเหลืออาจารย์เถอญ” (Wu, 1997, pp. 370-371) ตือโป๊ยก่ายอ้างความสัมพันธ์ระหว่างหงอคงกับพระถังซำจั๋งที่ต้องแสดงความกตัญญู และที่สำคัญหากหงอคงไม่ไปช่วยพระถังซำจั๋งในคราวนั้น ความดีที่ทำมาด้าน “เหริน” และ “อี” จะต้องพังทลายลงมาทันที และในที่สุดหงอคงก็เลือกที่จะไปช่วยเหลืออาจารย์ของตนให้พ้นภัย เพราะหงอคงมีความเคารพนับถืออาจารย์ของตนอย่างมั่นคงนั่นเอง

ความกตัญญูเป็นคุณธรรมที่สำนักขงจื้อให้ความสำคัญไม่น้อยกว่าคุณธรรมด้านอื่น ๆ และเป็นกุญแจดอกสำคัญอีกดอกหนึ่งที่น่าไปสู่วิญญูชน ซึ่งทัศนะนี้ของลัทธิขงจื้อแฝงอยู่ในเรื่องไซอิ๋วหลายจุด เช่น เมื่อครั้งที่หงอคงกล่าวยกย่องชายเก็บฟืนที่ต้องดูแลมารดา ไม่พร้อมที่จะไปศึกษาธรรมบำเพ็ญปฏิบัติว่า “ตามที่ท่านได้กล่าวมาแล้วนั้น สมกับเป็นวิญญูชนด้านความกตัญญูคนหนึ่ง” (Wu, 1997, p. 10) นี่เป็นคำพูดแรกในวรรณกรรมที่กล่าวถึงความเป็นวิญญูชน เป็นความรื่นรมย์ชมชื่นในความกตัญญูรู้คุณในทัศนะของหงอคง นอกจากนี้คำกล่าวของหงอคงในเชิงสรรเสริญเรื่องความกตัญญูรู้คุณต่อบิดามารดายังมีอีกจำนวนมาก เช่น “เมื่อบิดามีชีวิตอยู่ ผู้เป็นบุตรห้ามมีการกระทำที่แปลกแยกเป็นของตนเอง” (Wu, 1997, p. 1026) คำดังกล่าวมาจากอรรถาธิบายในหลุนอี่วี่ (Li, 1999b, p. 10) เรื่องว่าด้วย “เมื่อบิดายังมีชีวิตอยู่ให้ดูที่ความตั้งใจ เมื่อบิดาสิ้นชีวิตไปแล้ว ให้ดูที่การกระทำ” (สุวรรณ สถาอาพันธ์, 2562, น. 310) เป็นข้อเตือนใจให้กับบุตรที่จะต้องเชื่อฟัง ยึดถือ และดำเนินรอยตามความตั้งใจของบิดามารดาอย่างมุ่งมั่น เราจึงปฏิเสธไม่ได้ว่า หงอคงรู้จักคุณธรรมว่าด้วยความกตัญญูอย่างถ่องแท้ จนสามารถนำมาเตือนสติผู้อื่นให้รักษาคุณธรรมในข้อนี้ให้ได้อย่างหนักแน่นและชัดเจน ด้วยการอ้างคำจากคัมภีร์สำคัญ ๆ ของฝ่ายลัทธิขงจื้อ

เหตุการณ์อาละวาดสวรรค์ของหงอคงเป็นภาพสะท้อนถึงการต่อต้านชนชั้นนำในยุคสมัยนั้น โดยผู้ประพันธ์ใช้คำพูดของหงอคงเป็นกระบอกเสียงที่แสดงถึงความคับข้องแค้นใจ (Liu, 1957, pp. 26-27) “ฮ้องเต้ผลัดกันเป็น ปีหน้าถึงบ้านข้า” (Wu, 1997, p. 76) คงเป็นสิ่งยืนยันได้ที่ชัดเจนสุด หากแต่คำพูดดังกล่าวสะท้อนว่า หงอคงเป็นผู้บกพร่องเรื่อง “หลี่” (Li,

2019, p. 381) อันเป็นกฎคำชุกการดำรงอยู่ของสังคมอย่างรุนแรง เนื่องจาก “หลี่” มีไว้กำหนด และแสดงออกซึ่งความชอบธรรมของบทบาทและสถานภาพที่แตกต่างกัน (สุวรรณ สดากานันท์, 2562, น. 77) ซึ่งในที่นี้หมายถึงการทำลายระบบความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครอง นั้นเอง (Wang, 1998, pp. 205-206) แต่เมื่อพิจารณาแนวทางการบริหารคนของผู้ปกครองที่ดี ตามทัศนะสำนักขงจื๊อแล้วนั้น คัมภีร์เมิ่งจื๊อ เล่มที่ 2 กงซุนโฉ่ว ภาคต้น บอกว่า

“เมิ่งจื๊อได้กล่าวไว้ว่า “หากเชิดชูผู้ปรีชาและใช้สอยแต่ผู้สามารถ ให้ผู้มีอัจฉริยภาพดำรงอยู่ในตำแหน่งหน้าที่ เช่นนี้แล้ว ผู้ทรงวุฒิธรรมทั้งหลายย่อมปิติและยินดีที่จะมาช่วยค้ำชูอยู่ในราชสำนัก” (ปกรณัม ลิมปนูสรณัม, 2558, น. 64)

ดังนั้นเพียงพอที่จะเชื่อได้ว่า การที่หองกงทำทนายอำนาจสวรรค์ เพราะรู้สึกขุ่นเคืองคับแค้นใจ โดยครั้งแรกได้รับการแต่งตั้งในตำแหน่งบี๋หม่าเวิน ผู้ดูแลม้าสวรรค์ให้กับเจ๊กเซียงฮองเต้ ซึ่งเป็นตำแหน่งที่ต่ำต้อยเกินกว่าที่ตนจะรับได้ จึงหนีลงจากสวรรค์ ส่วนครั้งที่สองแม้ว่าจะได้รับแต่งตั้งเป็นฉีเทียนต้าเซ็งตามที่ตั้งตนเองหวังไว้ หากแต่เป็นเพียงตำแหน่งลอย ๆ ไม่อยู่ในสารบบของเทพสวรรค์ การที่เจ๊กเซียงฮองเต้กระทำการเยี่ยงนี้ก็ไม่ต่างอะไรกับการกระทำผิดหลักคุณธรรมว่าด้วย “เหริน” และ “อี” (Zhang, 1997a, p. 189) เป็นความผิดพลาดของผู้ปกครองที่ขาดการไตร่ตรองอย่างรอบคอบ ไม่เชิดชูผู้มีความรู้ความสามารถ ดังที่หองกงกล่าวกับเทพสวรรค์ว่า “รีบกลับสวรรค์ไปเถาะ ทูลบอกกับเจ๊กเซียงฮองเต้ว่า ท่านไม่รู้จักรู้ใช้สอยเลี้ยงดูผู้มีความสามารถ” (Wu, 1997, pp. 44-45)

หากพิจารณาอาวุธของหองกงที่ได้จากการไปบุกวงบาดาลอย่างรอบคอบจะพบว่า ที่มาของกระบองวิเศษซึ่งเป็นอาวุธคู่กายของหองกงนั้นคือแท่งเข็มเหล็กที่ต้าอวี๋ (大禹) ใช้คำนวณความลึกตื้นของน้ำ (Wu, 1997, p. 30) ซึ่งต้าอวี๋ผู้นี้ก็คือ พระเจ้าอวี๋ ปฐมกษัตริย์ราชวงศ์ซี่ย่า (夏) ที่ได้รับยกย่องเป็นหนึ่งในสามกษัตริย์ห้าจักรพรรดิผู้ยิ่งใหญ่ของจีน โดยขงจื๊อได้สรรเสริญต้าอวี๋ไว้ว่า “ซุ่น (舜) อี๋ (禹) ช่างปกครองดินแดนทั่วหล้าได้อย่างสง่างามยิ่งนัก ท่านปกครองโดยไม่ยึดครอง” (สุวรรณ สดากานันท์, 2562, น. 405) ขงจื๊อนับถือและยกย่องต้าอวี๋อย่างมาก เนื่องด้วยต้าอวี๋ปกครองราษฎรโดยธรรม จึงนำต้าอวี๋มาเป็นแบบอย่างของมนุษย์ในอุดมคติที่ตนคาดหวัง (Wen, 2018, pp. 56-62) เมื่อบุคคลอย่างขงจื๊อได้รับการยกย่องเป็นปราชญ์ ซึ่งปราชญ์ยังยกย่องนับถือบุคคลที่มีคุณธรรมเพียบพร้อม พวกเขาเหล่านี้มิใช่อภิมหาปราชญ์ดอกหรือ แท่งเหล็กที่ใช้วัดน้ำของต้าอวี๋จึงเปรียบเสมือนคุณธรรมที่หองกงนำมาวัดความผิดชอบชั่วดี การที่หองกงใช้อาวุธดังกล่าวทำทนายสวรรค์ ทำทนายอำนาจของเจ๊กเซียงฮองเต้ อาจสื่อเป็นนัยว่า “อย่ายึดครองอีกต่อไปเลย ถ้าท่านหากไม่มีคุณธรรมประดุจอภิมหาปราชญ์” และการที่ผู้แต่งให้หองกงมีอาวุธคู่กายที่ไม่ธรรมดาเยี่ยงนี้ ย่อมหมายความว่าหองกงมิใช่สิ่งธรรมดาอีกต่อไปด้วย

“ฉีเทียนต้าเซิ่ง” เป็นยศตำแหน่งที่ฮ่องคงหมายปอง เป็นความต้องการสถานะที่มั่นคง ยั่งยืน เป็นการแสดงถึงความสำเร็จของการก้าวข้ามไปสู่การหลุดพ้นแห่งวัฏสงสาร หลังจากฮ่องคงรู้ว่าการสำเร็จใน “เทพเจ้า เซียน พุทธะ” จะทำให้เป็นมโหฬารมตะนิรันดร์กาล ซึ่งในที่นี่ หมายถึงการบรรลุเป็นเทพเจ้าในคติขงจื้อและเซียนในคติเต๋า เนื่องด้วยคติความเชื่อเรื่องสวรรค์ ของชาวจีนที่มีองค์เจ็กเซียงฮ้องเต้เป็นใหญ่ เป็นสวรรค์ที่มีการผสมผสานรวมกันของทั้งคติขงจื้อ และเต๋าตั้งที่ไต้ก่ล่าวมาแล้ว และหลังจากที่ฮ่องคงได้รับการแต่งตั้งเป็นฉีเทียนต้าเซิ่ง เหล่า เซียนเทพบนสวรรค์ต่างก็มักเรียกขานด้วยนามดังกล่าว แม้ว่าภายหลังได้ฝากตัวเป็นศิษย์กับ พระถังซำจั๋งแล้วก็ตาม ชื่อเรียกนี้ยังคงติดตัวฮ่องคงไปตลอด

3.2 คติเต๋าในตัวละครฮ่องคง

เป้าหมายสูงสุดของลัทธิเต๋าคือการบรรลุเป็นเซียน ที่ชีวิตมีความเป็นอมตะนิรันดร์กาล (Xu, 1999, p. 108) ส่วนวิธีการสำเร็จเป็นเซียนมีอยู่ 2 แนวทางหลัก ได้แก่

1) การได้รับถ่ายทอดวิชาความรู้หรือคำชี้แนะจากผู้สำเร็จเป็นเซียนเกี่ยวกับการปฏิบัติ กรรมฐาน กระทั่งสามารถกำหนดจิต ควบคุมพลังและการโคจรของลมปราณในร่างกาย ที่ทำให้ สภาวะแห่งจิตใจมีความเข้มแข็ง นำมาซึ่งสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง ห่างไกลจากโรคภัยไข้เจ็บ ต่างๆ มีอายุยืนยาวจนกลายเป็นเซียน โดยเรียกแนวทางดังกล่าวว่า วิชา “เน่ยตาน” (内丹术)

2) การเสพของวิเศษตามความเชื่อ ซึ่งอาจเป็นสิ่งที่มียูตามธรรมชาติ เช่น เห็ดหลินจือ (灵芝) หรือสิ่งที่ผ่านกรรมวิธีจนกลายเป็นของวิเศษล้ำค่า ที่ผู้ใดได้เสพจะทำให้ชีวิตไม่ดับสูญ เป็นอมตะ อาทิ ยาอายุวัฒนะ เป็นต้น โดยเรียกแนวทางดังกล่าวว่า วิชา “ไ่ว่ตาน” (外丹术) (Qing, 1992, pp. 31-32) แต่นอกเหนือสิ่งอื่นใด ความสามารถในการแปลงกาย การล่องหน หายตัว การขี่เมฆเหาะเหินดินอากาศ เป็นพลังวิเศษที่มาพร้อมกับผู้ที่บรรลุเป็นเซียนแล้ว (Wu, 2001, p. 25)

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ผู้ที่สำเร็จเป็นเซียนจะมีอายุยืนยาว และมีพลังพิเศษที่เหนือ ธรรมชาติของมนุษย์ ดังนั้นเมื่อนำประเด็นเหล่านี้มาประกอบการพิจารณาถึงความสำเร็จเป็นเซียน ของตัวละครฮ่องคงในไซอิ๋ว จึงยากที่จะปฏิเสธได้ว่า ผู้ประพันธ์มีความตั้งใจที่จะปรุงแต่งให้ฮ่องคง บรรลุวิชาเซียนของเต๋า

จุดประสงค์หลักที่ทำให้ฮ่องคงออกจากถ้ำมาน้ำ ก็เพราะต้องการที่จะสำเร็จเป็นเซียน อยากรู้ชีวิตอมตะ จึงมุ่งหน้าไปยังทวีปซีหนิวเฮ้อโจว (西牛贺洲) เพื่อรำเรียนวิชากับเซียนชั้นสูง จนได้ฝากตัวเป็นศิษย์กับอาจารย์ผู้ดี หลังจากทีฮ่องคงใช้ชีวิตอยู่ในสำนักอาจารย์ผู้ดีได้ 7 ปี วันหนึ่ง อาจารย์ผู้ดีได้สอบถามในศาสตร์วิชาแขนงต่างๆที่ฮ่องคงสนใจใฝ่ศึกษา ซึ่งตัวฮ่องคงมักซักไซ้ ด้วยคำพูดที่ว่า “ศึกษาสิ่งนี้แล้วสามารถเป็นอมตะหรือไม่” หากเป็นวิชาที่ไม่ตอบโจทย์เรื่อง ความเป็นอมตะ ฮ่องคงก็จะตอบปฏิเสธว่า “ไม่เรียน ไม่เรียน” (Wu, 1997, pp. 15-16) ซึ่งเป็น

การยืนยันในสิ่งที่ต้องการอย่างชัดเจน จนในที่สุดอาจารย์ผู้มิได้มอพรหัสลับแห่งวิชาอมตะชั่วฟ้าดินสลายแก่หองกง ซึ่งหองกงใช้เวลาในการทบทวนและฝึกฝนร่วม 3 ปี จึงสำเร็จวิชาดังกล่าว นำเชื่อว่าสิ่งที่หองกงเล่าเรียนกับอาจารย์ผู้มิได้มอพรหัสลับ คือ วิชาเนยตานของเต๋า

เนื้อหาตอนหนึ่งที่เขียนเล่าถึงเหตุการณ์หองกงถูกไล่ออกสำนัก และจำต้องเหาะเหินเดินอากาศกลับไปยังนิवासถานถ้ำม่านน้ำ ความว่า “ตอนก่อนออกไปศึกษา เนื้อหนังมังสากระดูกร่างดูหนัก เมื่อได้สำเร็จมรรคแห่งเต๋า สภาพแห่งกายนั้นช่างเบาแสนเบา” (Wu, 1997, p. 23) นั้นหมายความว่า เมื่อเป็นเซียนแล้ว ทุกสิ่งบนเรือนร่างจะแตกต่างจากกายเดิม เป็นการหลุดพ้นจากสภาพเดิมสู่สถานะใหม่ที่เบาสบาย อันเป็นคุณลักษณะอย่างหนึ่งที่บ่งบอกถึงการสำเร็จเป็นเซียน (Bai, 2017, p. 12) ซึ่งก็สอดคล้องกับเนื้อหาในตำราเงินเก้า 《真誥》 ที่เล่าเรื่องราวการบรรลุเป็นเซียนของอินเฉียนจื่อ (尹虔子) ไว้ว่า

สมัยจักรพรรดิจินอู่ตี้ (晋武帝) อินเฉียนจื่อได้ศึกษาวิชาการปรุงยาวิเศษจากซูเหมิน (苏门) และโจวโจวหลิง (周寿陵) เมื่อได้กินยาวิเศษนี้แล้ว ร่างกายจะไม่มีอาการทิว ไม่ต้องรับประทานอาหารอีกต่อไป เมื่อได้เสพยาวิเศษได้ 50 กว่าปี ร่างกายของเขาก็เบาสบาย สีหน้าแจ่มใส ใบหน้าอ่อนเยาว์เหมือนเด็กอายุ 10 ขวบ กระทั่งเมื่อล่วงมาถึงวันที่ 12 เดือนยี่ ปีรัชศกหย่งเหอที่ 1 (永和元年 ค.ศ. 345) ในสมัยจักรพรรดิจินมู่ตี้ (晋穆帝) ท่านเซียนไท่อี้ (太一) ได้มอบหมายให้คนไปเชิญอินเฉียนจื่อ เพื่อแต่งตั้งให้ทำเนียบเซียน ซึ่งในวันดังกล่าวอินเฉียนจื่อได้ขี่เมฆลอยขึ้นสู่ท้องฟ้าแดนสวรรค์ (Tao, 2011, p. 251)

ดังนั้น การสำเร็จเป็นเซียนทั้งจากการศึกษาและฝึกฝนในวิชาของเนยตาน หรือจะด้วยการกินยาวิเศษ ซึ่งเป็นวิชาของไว่ตาน แต่หากเมื่อผู้นั้นสำเร็จเป็นเซียนแล้ว ทุกสิ่งในร่างกายจะเบาสบายไม่ต่างกัน สามารถเหาะเหินเดินอากาศ ซึ่งแม้แต่เส้นขนบนเรือนร่างของหองกงจำนวน 84,000 เส้น ก็กลายเป็นขนวิเศษ สามารถเสกให้กลายเป็นสิ่งต่างๆ ตามที่ใจประสงค์ได้ด้วย เช่น เสกให้เป็นหองกงตัวปลอม เพื่อหลอกคู่ต่อสู้

ต่อมาผู้ประพันธ์ได้ผูกปมให้หองกงไปอาละวาดวังบาดาล นรกและสวรรค์ ซึ่งล้วนมีความเกี่ยวข้องกับความเป็นอมตะของหองกงทั้งสิ้น การลงไปยังวังบาดาลเพื่อขออาวุธวิเศษและเครื่องแต่งกายจากมังกรเจ้าสมุทร เป็นนัยที่บ่งบอกถึงสถานะที่เปลี่ยนผ่านของหองกง กล่าวคือผู้ที่บรรลุเป็นเทพหรือเซียนมักจะมีของวิเศษหรืออาวุธอันทรงฤทธิ์ประจำกาย อาทิ จงหลี่เฉียน (钟离权) หนึ่งในแปดเซียน มีพัดโบกกล้วย เทพเอ๋อร์หลิง (二郎神) มีง้าวสามแฉกสองคม เป็นต้น ดังนั้น เมื่อหองกงบรรลุเป็นเซียนแล้วก็น่าจะต้องมีของวิเศษประจำกายอย่างหนึ่งเหมือนกับเซียนองค์อื่นๆ ส่วนความต้องการสวมใส่เสื้อผ้าชุดใหม่ ประกอบด้วยชุดเกราะทองคำ หมวกทอง ปีกหงส์และรองเท้าไต่บันไดที่ได้มาจากพญามังกรนั้น แสดงถึงการเปลี่ยนผ่านสถานะจากสัตว์ไปสู่

การเป็นเชียนของหงอคง คล้ายกับตอนที่ไปขโมยเสื้อผ้าจากชาวประมงมาสวมใส่ในคราวที่ต้องดำรงชีพร่วมกับมนุษย์

ตอนหงอคงอาสาวดนรกภูมิ สืบเนื่องด้วยอายุขัยของหงอคงได้สิ้นสุดลงเมื่อกาลเวลาล่วงถึง 342 ปี ยมทูตได้มารับดวงวิญญาณของหงอคงไปรายงานตัวยังปรโลก ทำให้หงอคงไม่พอใจอย่างมาก และได้บอกเล่าถึงความสำเร็จในวิชาความเป็นอมตะให้กับเหล่ายมบาลฟังว่า “ตัวข้าได้ศึกษาเล่าเรียนจนสำเร็จวิชาแห่งเต๋า อายุขัยเทียบเท่าอายุของฟ้าดิน” (Wu, 1997, p. 35) เป็นการย่ำว่าวิชาความรู้ที่ศึกษาเล่าเรียนมาจากอาจารย์ผู้ดี ทำให้ชีวิตยืนยงคงกระพัน เป็นวิชาในลัทธิเต๋า ส่วนการที่ลอบชื่อของตนออกจากบัญชีตายก็เพื่อยืนยันว่าต่อจากนี้ไป ตนเป็นผู้อยู่เหนือกาลเวลา ไม่ดับไม่สูญ ไม่เวียนว่ายตายเกิด หลุดพ้นจากสังสารวัฏ จะเห็นว่าตลอดทั้งเรื่อง ไม่มีอาวุธชนิดใดที่ทำร้ายหงอคงได้ แม้จะถูกจับลงในเตาเผาพิเศษปากกว้างของเทพไท่ซังเหล่านานาน 49 วัน แต่ความร้อนนั้นก็หาได้เผาร่างของหงอคงให้สูญสลายไปไม่ กลับช่วยให้ได้มาซึ่งดวงตาอันนี้ที่มองไกลถึงพันลี้ และยังสามารถแยกแยะมนุษย์ เทพเจ้าหรือปีศาจได้อย่างถูกต้องชัดเจน ซึ่งถืออภัยกายและชั่วเจ๋ง ที่ในอดีตเคยเป็นเชียนบนสวรรค์มาก่อนก็ไม่มีความสามารถนี้

เมื่อครั้งถูกพระยูไลจองจำอยู่เทือกเขาเบญจธาตุนานกว่า 500 ปีนั้น ร่างกายของหงอคงก็มิได้ดับสูญ ซึ่งเหตุการณ์นี้เกิดขึ้นหลังจากที่หงอคงได้ลอบชื่อของตนในบัญชีตายแล้ว และที่สำคัญชื่อของหงอคงได้รับการจารึกอยู่ในทำเนียบผู้วิเศษบนสวรรค์แล้วด้วย กล่าวคือตอนที่หงอคงรับตำแหน่งปีหมาเวียน ผู้ดูแลม้าสวรรค์ครั้งนั้น ทำให้ชื่อของตนปรากฏอยู่ในทำเนียบเชียนแล้ว และขณะกำลังเดินผ่านประตูสวรรค์เพื่อหนีลงมายังโลกมนุษย์ ก็ไม่มีทหารสวรรค์ผู้ใดเข้ามาไต่ถามหรือขวางกั้น เพราะต่างเข้าใจว่าหงอคงมีตำแหน่งหน้าที่ในสวรรค์แล้ว (Wu, 1997, pp. 41-42) ครั้งเมื่อได้รับการแต่งตั้งเป็นฉินเทียนต้าเซิ่งตามที่ตนต้องการ เจ็กเซียงฮ่องเต๋ทรวงมีพระบัญชาให้สร้างตำหนักขึ้นหนึ่งหลังใกล้กับสวนท้อสวรรค์ จัดหาบริวารคอยปรนนิบัติผู้ประพันธ์ได้เสริมความในตอนท้ายว่า “ชื่อจารึกทำเนียบเชียน มิต้องเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป” (Wu, 1997, p. 49) ย่อมแสดงว่าหงอคงเป็นเชียนอย่างสมบูรณ์

สิ่งใด ๆ ก็ตามเมื่อสำเร็จเป็นเชียน ความหิวกระหายในการกินจะลดลง แต่เรามักเห็นว่าหงอคงมีความต้องการเสพสิ่งของบางจำพวกที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องความเป็นอมตะของลัทธิเต๋า อาทิ ลูกท้อสวรรค์ สุราทิพย์ ยาอายุวัฒนะ เป็นต้น เหตุการณ์ส่วนหนึ่งเกิดขึ้นในช่วงหงอคงได้รับแต่งตั้งเป็นฉินเทียนต้าเซิ่ง ใช้ชีวิตบนสวรรค์อย่างมีความสุข แต่เนื่องจากมีผู้ไปฟ้องเจ็กเซียงฮ่องเต๋ว่า หงอคงอยู่ไม่เป็นที่ ประเดี๋ยวไปตำหนักเชียนองค์นั้นที่ ประเดี๋ยวไปหาเชียนองค์นี้ที่ นำมาซึ่งการมอบหมายงานธุระดูแลสวนท้อสวรรค์แก่หงอคง หลังจากเทพเจ้าที่ได้บอกเล่าถึงสรรพคุณของท้อสวรรค์ให้กับหงอคงฟัง จิตของหงอคงก็เฝ้าอยากจะมีรสท้อสวรรค์ หนึ่ง ผลท้อ

ที่ใช้จ่ายเลี้ยงในงานสมโภชอันนิบาตท้อสวรรค์ที่มีเจ้าแม่ซีหวังหมู่เป็นองค์ประธานก็เป็นผลไม้ที่มาจากสวนแห่งนี้

ด้วยเหตุนี้เอง จึงเป็นเหตุจูงใจให้หงอคงมุ่งมันฝ่าแต่สวนท้อ ไม่ไปไหนเหมือนแต่ก่อน เมื่อสบโอกาสก็จะแอบลักกินผลท้อเหล่านี้อย่างต่อเนื่อง กระทั่งเมื่อถึงวันงานสมโภชอันนิบาตท้อสวรรค์ นางฟ้าได้รับพระราชเสาวนีย์จากเจ้าแม่ซีหวังหมู่ให้มาเก็บผลท้อไปใช้ในงาน ซึ่งได้เก็บผลท้อจากต้นที่อยู่ด้านหน้า 2 ตะกร้า เก็บผลท้อจากต้นตรงกลาง 3 ตะกร้า เมื่อจะไปเก็บผลท้อของต้นที่อยู่ด้านหลัง กลับพบผลท้อเบาบางแทบทุกต้น เหลือเพียงผลที่ยังห้ามไม่ก็ลูก เนื่องจากหงอคงแอบกินลูกที่สุกจนหมด (Wu, 1997, pp. 51-52) ส่วนนี้วรรณกรรมไม่ได้ขยายความถึงผลท้อที่หงอคงแอบกินมีจำนวนทั้งหมดเท่าไร แต่เชื่อว่าอยู่ในปริมาณที่มากจนไม่เหลือใช้เลี้ยงรับรองในงานสมโภชอันนิบาตท้อสวรรค์ และแม้ว่าในปีนั้นจะมีผลสุกเพียง 1 ผล แต่หากผู้ใดได้กินลงไปก็สามารถมีชีวิตอยู่ชั่วฟ้าดินสลายได้เช่นกัน

การสำเร็จเป็นเซียนด้วยการรับประทานท้อสวรรค์ที่เล่าขานอย่างแพร่หลายในจีน คือตำนานเรื่องตงฟิงซั่ว (东方朔) ขโมยกินท้อสวรรค์ ที่มีมาตั้งแต่ยุคสามก๊กต่อเนื่องถึงราชวงศ์จิ้นตะวันตก (ค.ศ. 220-316) (Du, 2013, pp. 26-30) หรือราว 1,900 กว่าปีก่อน โดยนักวิชาการส่วนหนึ่งให้ข้อคิดเห็นว่า เหตุการณ์ตอนหงอคงตอนขโมยท้อสวรรค์อาจเอามาจากตำนานของตงฟิงซั่ว นักขโมยท้อสวรรค์ที่เลื่องชื่อในประวัติศาสตร์จีน (Huang & Zheng, 2009, p. 70; Wang, 2013, pp. 156-157; Zhang, 2001, pp. 39-40) นั้นย่อมาหมายความว่า ตำนานเรื่องตงฟิงซั่วขโมยกินท้อสวรรค์เป็นเรื่องราวที่มั่งคั่ง เป็นที่ชื่นชอบของคนหมู่มากที่มุ่งหวังอยากบรรลุเป็นเซียนของวิเศษอีกอย่างที่หงอคงได้กินก็คือ “เสี้ยวเซินกั่ว” (小参果) หรือเรียกอีกอย่างว่า “เน่าหวนตาน” (草还丹) ซึ่งเป็นผลไม้ที่มีลักษณะเหมือนทารกอายุไม่เกิน 3 ขวบ ต้นไม้ชนิดนี้ 3,000 ปี ออกดอก 3,000 ปี ติดผล และอีก 3,000 ปี จึงจะสุก ซึ่งกว่าจะได้กินผลต้องใช้เวลายาวนานกว่าหมื่นปี ผู้ใดได้ดมกลิ่นของผลที่สุกจะมีชีวิตยืนยาว 360 ปี แต่ถ้าได้ทานผลจะช่วยยืดอายุ 47,000 ปี ซึ่งหงอคงได้ขโมยกินเสี้ยวเซินกั่ว 1 ผล (Wu, 1997, pp. 288-296)

ความเป็นอมตะคือเป้าหมายสูงสุดของลัทธิเต๋า หงอคงเป็นผู้หนึ่งที่ต้องการมีชีวิตอยู่ชั่วฟ้าดินสลาย โดยได้ศึกษาวิชาเนยदानกับอาจารย์ผู้ดี นอกจากนั้นแล้วหงอคงยังแสวงหาความสำเร็จในทางไวดาน ด้วยการลักขโมยกินของวิเศษหลายอย่าง เพราะหงอคงตระหนักถึงความสำคัญของทั้งวิชาเนยदानและไวดาน ดังคำพูดที่เอ่ยขึ้นว่า “หลังจากที่สำเร็จเต๋า ก็ประจักษ์รู้แจ้งถึงการประสานเชื่อมกันระหว่างวิชาเนยदानและไวดาน อยากจะกลับอายาอายุวัฒนะเพื่อช่วยเหลือมนุษย์ ทว่าเมื่อกลับถึงบ้านก็ยังไม่มีความว่างเลย” (Wu, 1997, p. 54) ย่อมแสดงว่าหงอคงก็รอบรู้วิธีการปรุงยาอายุวัฒนะเช่นกัน และยังเผยให้เห็นถึงจิตสำนึกของหงอคงที่มีความตั้งมั่นอยากช่วยผู้อื่นให้พ้นทุกข์ เพราะลัทธิเต๋ายังถือเอาการช่วยเหลือผู้อื่นเป็นสาระสำคัญ

ผู้ที่สำเร็จเป็นเซียนชั้นสูงจะต้องมีความเมตตา ตัดสิ้นซึ่งกิเลสตัณหา กำจัดความคิดชั่วภายในจิตใจ มุ่งกระทำความดีอย่างไม่ลดละ (Qing, 1992, pp. 32-34) แม้ว่าผู้จะเป็นสำเร็จเป็นเซียนแล้ว ยังจะต้องทำความดีอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นการสะสมบุญอีกด้วย (Ding, 2008, p. 12; Mao, 2007, p. 17) แต่น่าแปลกใจว่า หงอคงไม่มีความใคร่อยากจะกินเนื้อของพระถังซำจั๋งเลย ทั้ง ๆ ที่เนื้อพระถังซำจั๋งก็มีความพิเศษเช่นกัน เพราะในวรรณกรรมบอกว่า หากผู้ใดได้กินเนื้อพระถังซำจั๋งผู้นั้นจะมีอายุยืนยาว (Wu, 1997, p. 324) จึงเป็นที่หมายปองของเหล่าปีศาจต่างจ้องจะลงลิ้มกินทั้งนั้น ความวุ่นวายที่เกิดขึ้นระหว่างการเดินทางไปอัญเชิญพระไตรปิฎกก็เพราะต้องคอยปกป้องพระถังซำจั๋งนั่นเอง ในประเด็นนี้อาจตีความได้ว่า หงอคงดำเนินรอยตามวิถีของเต๋าที่ไม่เหมือนกับปีศาจ เพราะเต๋าให้ความสำคัญชีวิตของมนุษย์มาเป็นอันดับแรก เช่นที่ในคัมภีร์ไท่ผิงจิง 《太平经》 ซึ่งเป็นคัมภีร์ของลัทธิเต๋าเขียนไว้ว่า “ชีวิตมนุษย์สำคัญที่สุด” (Wang, 1960, p. 34) นั่นเอง

3.3 คติพุทธในตัวละครหงอคง

หงอคงปะทะกับพุทธศาสนาซำสุด กล่าวคือ หลังจากที่อาละวาดสวรรค์ เจ็กเซียนฮ่องเต้ได้เชิญพระยูไลมาปราบ ซึ่งตอนนั้นหงอคงแสดงท่าทีเหมือนไม่รู้จักพระองค์ จึงเอ่ยถามว่า “พุทธศาสนิกชนท่านนี้มาจากที่ใด จึงกล้ามาหยุดตามห้ามศึกกับเรา” (Wu, 1997, p. 76) แต่ท้ายสุดหงอคงถูกพระยูไลจองจำในภูเขาเบญจธาตุ มียันต์ที่ลงอักขระ “โอม มณี ปัทเม หุม” สะกดไว้กระทั่งผ่านมา 500 ปีเศษ พระโพธิสัตว์กวนอิมรับพระบัญชาจากพระยูไลให้ค้นหาผู้ไปอัญเชิญพระไตรปิฎกที่ชมพูทวีป ระหว่างเสด็จผ่านภูเขาเบญจธาตุได้แต่งกลอนขึ้นบทหนึ่ง เมื่อหงอคงได้ยินและทราบว่าเป็นพระโพธิสัตว์กวนอิมเสด็จมา จึงกราบขอให้ความช่วยเหลือเรื่องวิบากกรรมนี้ พระองค์ได้ชี้แนะแนวทางให้กับหงอคง ซึ่งหงอคงเองก็น้อมรับ โดยขอปวารณาตนให้กับพระพุทธศาสนา ผากตัวเป็นศิษย์กับผู้ที่จะได้เดินทางไปอัญเชิญพระไตรปิฎก (Wu, 1997, p. 92) ด้วยเหตุนี้เองพระพุทธศาสนาจึงเป็นเสมือนประตูบานใหม่ที่ช่วยหงอคงให้หลุดพ้นจากวิบากกรรมที่เคยก่อไว้ และกลับมาเริ่มชีวิตอีกครั้ง หากแต่การเข้าสู่เส้นทางดังกล่าวของเขาเป็นชะตากรรมที่ตนไม่เคยคาดคิดมาก่อน ซึ่งเป็นสภาวะจำยอม

อย่างไรก็ดี ทางเส้นแห่งพุทธคงเป็นหนทางเดียวที่จะช่วยหงอคงล้มล้างคำครหาที่บอกว่าเป็นได้เพียง “เยาเซียน” (妖仙) ลงได้ คำว่า “เยาเซียน” แปลตามตัวอักษรได้ว่า “เซียนปีศาจ” ซึ่งเป็นคำที่ใช้เรียกสัตว์ที่บำเพ็ญตะบะหรือฝึกฝนวิชาของเต๋าจนมีฤทธิ์เดชเหมือนเซียนสามารถจำแลงกายเป็นมนุษย์ โดยส่วนมากเซียนปีศาจจะหมายถึงเซียนชั้นต่ำ อยู่ฝ่ายอธรรม อาทิ เซียนจิ้งจอก เซียนงู เป็นต้น ดังคำพูดของมังกรเจ้าสมุทรแห่งทะเลตะวันออกที่กล่าวเตือนสติหงอคงว่า “หากท่านไม่เชื่อฟัง ให้ความช่วยเหลือพระถังซำจั๋งอย่างเต็มความสามารถแล้วไซ้ ท่านก็ยังคงเป็นแค่เยาเซียน อย่าหวังที่จะบรรลุมรรคผล” (Wu, 1997, p. 174) ขณะ

เดียวกันหงอคงก็หลุดปากยอมรับว่าตนเองก็เป็นสัตว์มาบำเพ็ญเพียรจนเป็นปีศาจเหมือนกัน (Wu, 1997, p. 210) การได้เข้าสู่ร่มกาสาวพัสตร์ถือเป็นवासนาอันล้ำค่า เพราะประตูแห่งพุทธศาสนาบานนี้มีความสำคัญต่อการเปลี่ยนภาพสถานะของหงอคง หากการเดินทางไปอัญเชิญพระไตรปิฎกที่ชมพูทวีปสำเร็จลง

ตลอดระยะเวลา 14 ปี ของการติดตามพระถังซำจั๋ง อันมีความดีความชอบว่าด้วยการขจัดมารตลอดการเดินทางอัญเชิญพระไตรปิฎก ทำให้หงอคงได้รับการแต่งตั้งจากพระยูไลในนาม “พระพุทธรูปชัยสงคราม” จะเห็นได้ว่า การสำเร็จเป็นพุทธะของหงอคงไม่ใช่เกิดจากการถือศีลกินผัก การสวดมนต์หรือการเจริญสมาธิภาวนาแต่อย่างใด แต่เป็นการบรรลุในภาระหน้าที่ได้รับมอบหมาย กล่าวคือ คุ้มครองพระถังซำจั๋งให้พ้นจากมารผจญ จนกระทั่งอัญเชิญพระไตรปิฎกกลับจีน เช่นเดียวกับซัวเจ๋งที่สำเร็จเป็นพระอรหันต์ ในชื่อ “อรหันต์ร่างทอง” เพราะช่วยพระถังซำจั๋งจูงม้าผ่านภูเขาน้อยใหญ่จนถึงชมพูทวีป (Wu, 1997, p. 1196) ดังนั้น อาจสรุปได้ว่าการอัญเชิญพระไตรปิฎกเป็นภารกิจที่ยิ่งใหญ่ เป็นความประสงค์ของพระยูไลที่จะช่วยมนุษย์ให้พ้นทุกข์ รู้จักประกอบกิจอันเป็นกุศล เพื่อเป็นแนวทางไปสู่พุทธภูมิ (Wu, 1997, p. 85) ซึ่งผู้เข้าร่วมเดินทางไปอัญเชิญพระไตรปิฎกในครั้งนั้นล้วนสำเร็จมรรคผล บรรลุธรรมในชั้นที่ต่างกัน

ในขบวนลูกศิษย์ทั้ง 3 คนของพระถังซำจั๋ง หงอคงเป็นผู้เดียวที่เขียนเล่าเรื่องการบรรพชาไม่ชัดเจนเหมือนต้อโป๊ยกายและซัวเจ๋ง มีเพียงคำพูดของพระถังซำจั๋งในตอนที่ตนหิว เรียกหงอคงออกไปบิณฑบาต ซึ่งตอนนั้นกำลังอยู่กลางป่ากลางเขา ยากจะพบผู้คนเพื่อขอบิณฑบาตข้าวปลาอาหาร ทำให้พระถังซำจั๋งอ้ำบุญคุณว่า “ไอ้เจ้าลิง คราวที่เจ้าถูกพระยูไลสะกดอยู่ในขอกหินของภูสองแดน แม้ปากจะยังขยับ แต่ทำไม่สามารถเดินได้ โชคดีที่ขามาชช่วยเจ้า ทำการบรรพชารับไว้เป็นศิษย์ เหตุใดจึงไม่ขยันขันแข็ง” (Wu, 1997, pp. 323-324) ซึ่งหงอคงก็ไม่ได้อธิบายอะไร จึงถือเป็นการยอมรับเป็นนัย ๆ

ย้อนกลับไปตอนพระถังซำจั๋งรับหงอคงไว้เป็นศิษย์นั้น ได้มีการถามไถ่เรื่องการตั้งฉายาทางธรรมให้กับหงอคง ซึ่งหงอคงได้กล่าวขอบคุณ แต่เนื่องจากตนมีฉายาทางธรรมอยู่ก่อนแล้ว พระถังซำจั๋งจึงตั้งฉายา “สิงเจ้อ” (行者) หรือที่คนไทยรู้จักในชื่อ “เหิงเจีย” ให้กับหงอคง เหตุผลของการตั้งชื่อดังกล่าว ในวรรณกรรมแจ้งไว้ว่า เนื่องจากหงอคงมีลักษณะคล้ายกับพระชุนดงค์ (Wu, 1997, pp. 165-166) อาจทำให้เชื่อได้ว่า ภาพลักษณ์ของหงอคงในเรื่องมีความสัมพันธ์กับพุทธศาสนานิกายเซน เพราะวัตรปฏิบัติของนักบวชนิกายเซนคือการบำเพ็ญตนด้วยการออกธุดงค์ ยึดหลักที่เรียบง่าย ศีลาจารวัตรที่สมถะ (Wen, 2004, pp. 89-90) ดังเช่นพระโพธิธรรม (ตักม้อ) ภิกษุผู้ก่อตั้งพุทธศาสนาฝ่ายมหายานนิกายเซนในจีน เป็นผู้ที่เดินธุดงค์เผยแพร่พระธรรมคำสอน โดยไม่ยึดติดกับรูปลักษณ์ภายนอกของตนจนผมและหนวดเครายาวรุงรัง

หลักคำสอนของเซนเน้นเรื่องการเข้าถึง “พุทธภาวะ” หรือ “พุทธจิต” กล่าวคือ เป็นสภาวะที่รู้แจ้ง มุ่งขจัดอวิชชา ตัดหา อุปทาน เพื่อการแสวงหาจิตเดิมแท้ของตน โดยเชื่อว่ามนุษย์และสรรพสัตว์ต่างล้วนมีธรรมชาติแห่งพุทธะทัดเทียมกัน สามารถบรรลุธรรมได้ด้วยกันทั้งสิ้น (ธำปรัตน์ กำเนิดศิริ, 2552, น. 5; Cai, 2000, p. 67; Shan, 2005, pp. 74-82) เป็นไปได้หรือไม่ว่า ผู้แต่งเปรียบลักษณะของหงอคงที่ขบถยาวรุงรังคล้ายกับภิกษุในนิยายเซนที่ไม่สนใจในรูปลักษณะภายนอกเป็นแก่นสาระ ส่วนการเดินทางไปอัญเชิญพระไตรปิฎกที่ชมพูทวีป คือการออกธุดงค์ จึงเป็นที่มาของการตั้งฉายาของหงอคงว่า “เห้งเจีย” ทั้งนี้ ยังชี้ชวนให้คล้อยตามว่าแม้หงอคงมีชาติกำเนิดเป็นสัตว์ แต่เมื่อได้รับการขัดเกลากิเลสในจิตให้สิ้นแล้ว ก็สามารถเข้าถึงสภาวะแห่งความรู้แจ้งได้เช่นกัน

อนึ่ง ฉายาทางธรรมของเห้งเจียก็คือ “หงอคง” หรือภาษาจีนกลางออกเสียงว่า “อู่คอง” (悟空) ที่หมายถึงการตระหนักรู้ถึงความว่างเปล่าหรือสภาวะแห่งการรู้แจ้งถึงสัจธรรม หากจะตีความจากตัวอักษรของคำว่า “อู่” (悟) อีกชั้นหนึ่ง อักษรตัวนี้สามารถแยกเป็น “อู่” (吾) ที่หมายถึง “เรา” “ตัวกู” และ “ซิน” (心) ที่หมายถึง “ใจ” เมื่อรวมกันแล้วจะหมายความว่า “จิตของเรา” “ใจของกู” เมื่อรวมกับอักษร “คอง” (空) ที่หมายถึง “ว่าง” “ความว่างเปล่า” จะหมายถึง “จิตในตัวเรานั้นว่าง” “ใจของเราเป็นสัจธรรม” นั่นเอง

นอกจากชื่อ “เห้งเจีย” และ “หงอคง” แล้ว ผู้ประพันธ์ยังใช้อักษรคำว่า “ซินหยวน” (心猿) ที่มีหมายความว่า จิตที่ไม่หยุดนิ่งเหมือนลิง เป็นรหัสอักษรที่ใช้แทนหงอคงอีกด้วย คำดังกล่าวมีที่มาจากมหาไวโรจนสูตร ฉบับภาษาจีน ที่พูดถึงจิตใจที่ไม่ตั้งมั่น ไม่จดจ่อแน่วแน่เหมือนดังลิง เช่นเดียวกับวิมลเกียรติคุณเทสสูตร ฉบับแปลภาษาจีน ซึ่งเปรียบเทียบของมนุษย์ประหนึ่งจิตของลิงที่วอกแวก ไม่มีสมาธิ ยากที่จะรับการกล่อมเกลา ดังนั้นจำต้องรู้จักควบคุมจิตให้มันจึงจะสามารถบำเพ็ญเพียรได้ (Nan, 2014, pp. 281-282; Ren, 2002, p. 342) จากชื่อเรียกและรหัสที่ใช้แทนหงอคงในวรรณกรรมไซอิ๋ว ชวนทำให้เชื่อว่า หงอคงคือตัวแทนแห่งจิต โดยกำหนดให้การเดินทางไปอัญเชิญพระไตรปิฎกที่ชมพูทวีปเป็นกิจที่ยิ่งใหญ่ เป็นการเดินทางที่ดวงจิตกำลังผ่านการทดสอบและขัดเกลาจากกิเลสทั้งปวงให้หมดสิ้น จนเกิดเป็นสัจธรรม สู่สภาวะแห่งการรู้แจ้ง

หากพิจารณาประเด็นการแต่งกายที่ผู้ประพันธ์ไซอิ๋วมักใช้ในการบ่งบอกถึงสถานะที่เปลี่ยนผ่านของหงอคง เราจะพบว่าตั้งแต่หงอคงถูกพระยูไลขังไว้ที่ภูเขาเบญจขาคู เครื่องแต่งกายที่หงอคงเคยสวมใส่ก็อันตรธานไป จนเมื่อพระถังซำจั๋งมาพบและช่วยเหลือออกจากการถูกจองจำ สิ่งแรกที่หงอคงกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งเครื่องนุ่มห่มก็คือการถลกหนังเสือ เพื่อนำมาปิดบังร่างกายส่วนล่าง ต่อมาในขณะที่พระถังซำจั๋งกำลังสร้งน้ำ หงอคงเหลือบเห็นเสื้อคลุมยาวสีขาวของพระถังซำจั๋งจึงหยิบมาสวมใส่ และเอาหนังเสือผืนที่เคยนุ่งห่มมาพับเป็นรูปสามเหลี่ยม คลุมทับไว้ตรงเอาอีกชั้น (Wu, 1997, p. 169) ผู้วิจัยเห็นว่า ตอนหงอคงได้รับการปลดปล่อยออกจาก

ภูเขาเบญจธาตุ ร่างกายไร้ซึ่งเครื่องนุ่งห่มนั้น อาจสื่อถึงการเกิดใหม่ในทางสายพุทธของหองคอง ดังนั้นชุดแต่งกายที่เคยสวมใส่จึงถูกปลดเปลื้อง

ต่อมาไม่นานพระโพธิสัตว์กวนอิมได้แปลงกายเป็นยายเฒ่าเพื่อมามอบชุดเสื้อผ้ากับ หมวกรัดเกล้าให้กับพระถังซำจั๋ง สืบเนื่องมาจากหองคองได้ฆ่าโจรป่า 6 คน ที่เข้ามาปล้นชิงทรัพย์ นำมาซึ่งความไม่พอใจของพระถังซำจั๋งอย่างมาก ซึ่งโจรป่าทั้ง 6 คน มีชื่อเสียงเรียงนามดังนี้

“คนหนึ่งคือจักษุเห็นแล้วชอบใจ คนหนึ่งคือโสตฟังแล้วโกรธา คนหนึ่งคือขานะดม แล้วเกิดตณหา คนหนึ่งคือชีวหาล้มรสเกิดเจตนา คนหนึ่งคือมโนชักพาเห็นกามคุณ คนหนึ่งคือ กายตั้งเดิมเป็นกัณฑ์” (Wu, 1997, p. 170)

ชื่อของโจรทั้ง 6 คงแฝงไว้ด้วยปริศนาธรรมที่บ่งบอกถึงผัสสะทั้ง 6 อันประกอบด้วย ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ซึ่งเป็นป่อเกิดแห่งกิเลสทั้งปวง เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความขุ่นมัว ขวางจิต ไม่ให้ก้าวหน้าในธรรม จีนเรียกผัสสะทั้ง 6 นี้ว่า “ลิวเจีย” (六賊) หรือ 6 โจร นำเชื่อว่าผู้ประพันธ์ สร้างปมดังกล่าวขึ้น เพื่อแจ้งให้เห็นว่าหองคองเป็นผู้ทำลายล้างผัสสะทั้ง 6 อันเป็นตัวแทนของ อวิชา ที่เป็นกำแพงขวางกั้นการเข้าสู่พุทธภาวะที่มาในรูปมนุษย์ลง แสดงถึงการดับแล้วซึ่ง อายตนะ บังถึงการรู้แจ้งเห็นธรรมของหองคอง ดังมีการแสดงท่าทีของหองคองที่หัวเราะเยาะและ กล่าวกับโจรทั้ง 6 ว่า “ที่แท้ก็คือโจรหัวขนทั้ง 6 เจ้ากลับไม่รู้จักขำ นักบวชผู้เป็นประธานของ พวกเจ้า” (Wu, 1997, p. 170) นักบวชในบวรพุทธศาสนาต้องมีปัญญาที่รู้ มีสติที่ฉลาดสามารถ ควบคุมผัสสะภายในและภายนอก อันเป็นตัวก่อเกิดแห่งความทุกข์ทั้งปวง จึงจะถือว่าเป็นการ ตัดสิ้นซึ่งวงจรแห่งปฏิภัสสมุปบาท วัฏฏะแห่งกิเลส กรรม และวิบากได้ (พุทธศาสนิกฯ, 2560, น. 15-21)

การที่หองคองฆ่าโจรป่าทั้ง 6 หาได้ถูกพระโพธิสัตว์กวนอิมว่ากล่าวติเตียนแต่อย่างใด ต่างกับตอนที่คณะผู้เดินทางผ่านป่าเขาแห่งหนึ่ง ซึ่งมีกลุ่มโจรป่ามาปล้นเสบียง ครั้งนั้นหองคอง ได้ฆ่าหัวหน้าโจรป่า 2 คน และตัดหัวโจรป่าแซ่หยิง (杨) อีก 1 คน พระถังซำจั๋งได้ตำหนิหองคอง อย่างหนัก เนื่องจากโจรแซ่หยิงเป็นบุตรชายคนเดียวของผู้ที่เคยให้ข้าวให้หนักกับคณะผู้เดินทาง กล่าวคือ หลังจากหองคองขับไล่กลุ่มโจรป่าแตกกระเจิงแล้ว ได้ไปขอพักอาศัยที่บ้านตระกูลหยิง ทั้งบิดาและมารดาของโจรแซ่หยิงเป็นผู้ใจบุญ เลี้ยงดูอุปถัมภ์เป็นอย่างดี พระถังซำจั๋งเห็นว่าหองคอง ก่อกรรมหนักอย่างต่อเนื่อง ฆ่าคนเหมือนผักปลา แม้แต่บุตรของผู้มีพระคุณก็ไม่ละเว้น จึงร้าย คาถารัดเกล้า ปลอ่ยให้หองคองนอนดินทูลนทูลรายอยู่กับพื้น และขับไล่ให้พ้นจากกลุ่มคณะ หองคอง จึงเหาะไปหนานไห่ (南海) เฝ้าพระโพธิสัตว์กวนอิม เพื่อขอให้ช่วยปลดตรัดเกล้าให้ โดยเล่า เรื่องราวที่เกิดขึ้นให้พระโพธิสัตว์กวนอิมฟัง นำมาซึ่งการเทศน์สั่งสอนว่า

“พระถังซำจั๋งได้รับพระบัญชาให้เดินทางไปชมพุทวิป ด้วยจิตตั้งมั่นของภิกษุผู้มีความ กรุณา ถือการละเว้นการฆ่าสัตว์ตัดชีวิตเป็นสรวง หากแต่เจ้าที่มีพลังอำนาจมากล้น ได้ลงมือ

ฆ่าโจรป่าหลายชีวิต แม้ว่าโจรป่าจะชั่วช้า แต่อย่างไรพวกเขาก็เป็นมนุษย์ ไม่ควรทำร้ายจนตาย ต่างจากการทำลายเหล่ามารภูตผีปีศาจให้สิ้นซาก ที่ถือเป็นความดีความชอบในตัวเจ้า แต่การฆ่าคนยังก็ถือว่าเป็นการขาดตกบกพร่องเรื่องมนุษยธรรม ที่เจ้ายังต้องขจัดมันให้หมด จึงจะอาสาช่วยเหลืออาจารย์ของเจ้าได้ ข้าพุดด้วยจิตอันเที่ยงธรรมว่า มันเกิดจากความไม่มีกรุณาในตัวเจ้า” (Wu, 1997, p. 692)

แสดงว่า พระโพธิสัตว์กวนอิมรู้ได้ด้วยญาณทิพย์ว่าโจรป่าทั้ง 6 ในรูปของมนุษย์ก็คือสิ่งชั่วร้าย เป็นเครื่องปรุงแต่งให้จิตไม่โปร่งใส ดังนั้นหองกงฆ่าโจรป่าทั้ง 6 จึงไม่ถือเป็นบาปอย่างไรก็ตาม การฆ่าหัวหน้าโจรป่า 2 คน และตัดหัวโจรป่าที่แห่หยังนั้นก็ไม้อาจถือว่าเป็นบาปใหญ่ หากเราพิจารณาจากคำพูดของผู้เป็นบิดาโจรป่าแห่หยังที่ระบายให้กับพระถึงซาจิ้งฟังว่า “เป็นเวรกรรมของข้า ด้วยบุตรชายเป็นคนเลว ก่อแต่กรรมชั่ว ทั้งปล้นทรัพย์ ฆ่าคนเผาบ้าน คบแต่เพื่อนชั่วๆ” (Wu, 1997, p. 687) ดังนั้นการที่หองกงฆ่าโจรป่าจึงถือเป็นการลงโทษคนเลว ผดุงความเป็นธรรมในสังคมก็เป็นได้

เหตุผลที่พระโพธิสัตว์กวนอิมแปลงกายเป็นยายเฒ่าเพื่อมอบเสื้อผ้ากับหมวกรัดเกล้าให้กับพระถึงซาจิ้งอันแท้จริงนั้น วรรณกรรมเขียนไว้อย่างชัดเจนว่า “ตัวเรามีคาถาถ้อยบทหนึ่ง เรียกว่า “มนต์กำกับจิตให้หนึ่ง” หรือเรียกอีกอย่างว่า “คาถารัดเกล้า” ท่านต้องท่องให้ขึ้นใจ อย่าแพร่งพรายให้ใครรู้ ตัวเราจะไปตามเขา (หองกง-ผู้วิจิตร) มาติดตามท่าน ท่านจงนำเสื้อและหมวกนี้ให้เขาใส่ ถ้าหากเขายังไม่เชื่อฟังท่านอีก ก็จงท่องบทคาถาดังกล่าว เขาก็จะไม่กล้าทำชั่วอีกต่อไป และไม่กล้าหนีไปอีก” (Wu, 1997, p. 173) เป็นการบอกถึงจิตของหองกงที่ยังไม่ตั้งมั่น ยังฟุ้งซ่าน ยังไขว่เขว อารมณ์ยังฉุนเฉียว การมอบรัดเกล้ากับคาถาให้พระถึงซาจิ้งก็เพื่อใช้ควบคุมดวงจิตของหองกงนั่นเอง แม้ว่าปัญญาในตัวหองกงจะถูกปลุกให้ตื่น กล่าวคือการตระหนักรู้ถึงกิเลสต้นเหตุที่เกิดจากผัสสะทั้ง 6 แต่ยังคงขาดหลักธรรมกำกับกับการดำเนินชีวิตอย่างผู้มีสติ จึงต้องมีเครื่องควบคุม

การเป็นผู้ตื่นรู้ในทางธรรมของหองกง นอกจากการหยั่งรู้ถึงผัสสะคือมารร้ายแล้ว หองกงยังสวมบทบาทเป็นผู้มีปัญญาอรอบรู้ในปรัชญาปารมิตาหฤทัยสูตรอีกด้วย พระถึงซาจิ้งได้รับการถ่ายทอดปรัชญาปารมิตาหฤทัยสูตรมาจากพระอาจารย์อุเฉา (乌巢禅师) เพื่อใช้คุ้มภัยจากสิ่งชั่วร้าย (Wu, 1997, p. 236) แต่ระหว่างทางการไปอัญเชิญพระไตรปิฎก ผู้ที่คอยเตือนให้พระถึงซาจิ้งตั้งสติบริกรรมคาถามิใช่ใครอื่น แต่คือลูกศิษย์ที่ชื่อหองกงนั่นเอง เช่นหลังจากที่ช่วยเหลือองค์หญิงแห่งแคว้นเซียงกัว (象国) แล้ว เดินทางผ่านเทือกเขาแห่งหนึ่ง พระถึงซาจิ้งมีความกังวลใจ เกรงกลัวสัตว์ป่ามาทำร้าย หองกงถึงกลับบอกเตือนสติว่า “อาจารย์ นักบวชผู้ทรงศีลไม่ควรกลัวในสิ่งที่ทำให้ขุ่นข้องหมองใจ ท่านจำบทหฤทัยสูตรของอาจารย์อุเฉาได้หรือไม่ ที่กล่าวว่า “จิตไร้ซึ่งความกังวล ความกังวลก็ดับ จึงปราศจากความกลัว หว่างไกลภาพฝัน

อันเป็นมายา” ขอเพียง “ขจัดความมัวหมองในจิต ชำระผัสสะให้หมดสิ้น ผู้ที่ไม่ยากลำบาก ไหนเลยจะเป็นยอดคน” ท่านจงอย่าได้วิตกกังวลไปเลย มีข้าวอยู่ แม้จะฟ้าถล่มลงมาก็จะช่วยให้รอดปลอดภัย จะกลัวไปไยกับพวกสัตว์ป่า” (Wu, 1997, p. 383)

การที่หองกงเตือนสติพระถึงซำจ้งอยู่ตลอดเวลาเพราะมีเป้าประสงค์ให้พระถึงซำจ้งจัดการครอบงำด้วยอายตนะทั้งภายในและภายนอก อันเป็นปัจจัยที่เกิดขวางการเข้าสู่สัจธรรม ดังนั้น บทบาทของหองกงจึงเสมือนผู้ปลุกความเป็นสัจธรรมในตัวพระถึงซำจ้งให้ตื่น เพื่อเข้าสู่แดนแห่งพุทธ ซึ่งก็คือพุทธภาวะนั่นเอง

การรอบรู้ในปรัชญาหฤทัยสูตรคือการชี้ให้เห็นถึงปัญญาของหองกง ด้วยเพราะปรัชญาหฤทัยสูตรเป็นพระสูตรที่ว่าด้วยปัญญาที่จะพาไปให้ถึงฝั่งโพธิ รั้งแจ้งในสัจธรรม ซึ่งเป็นปัญญาที่รอบรู้แจ้งชัด อย่างไม่รู้พัฒนาการทางจิตวิญญาณด้วยสติปัญญานั้น ต้องมีจิตที่เปิดกว้างและมีเมตตาปราณี (องค์ทะเลลามาะ, 2559, น. 9-10) ดังนั้นพระพุทธรองค์จึงสะกดหองกงด้วยคาถา “โอม มณี ปัทเม หุม” ซึ่งเป็นคาถาหัวใจพระโพธิสัตว์กวนอิม เพื่อสื่อถึงความมุ่งหวังให้หองกงมีความกรุณา แจกเช่นองค์พระองค์ท่าน ทั้งนี้เราต้องเข้าใจว่าการเข้าถึงพุทธภาวะได้นั้น ต้องอาศัยปัญญาและกรุณาควบคู่กัน

ตารางที่ 1

สรุปของคติขงจื้อ เต๋า พุทธในตัวละครหองกงในวรรณกรรมไซอิ๋ว

ขงจื้อ	เต๋า	พุทธ
มีคุณสมบัติของ	สำเร็จวิชา “เน่ยตัน” (内丹术)	มีสติที่ฉลาดสามารถควบคุม
“เหริน” (仁) มนุษยธรรม	และ “ไวตัน” (外丹术)	ผัสสะภายในและภายนอก
“อี้” (义) ความถูกต้องชอบธรรม		รอบรู้ในปรัชญาหฤทัยสูตร
“หลี่” (礼) มารยาท จริยธรรม		เข้าถึงพุทธภาวะ
“จื่อ” (智) ปัญญา		
“ซิน” (信) สัจจะ		
“หย่ง” (勇) ความกล้าหาญ		
“เซี่ยว” (孝) ความกตัญญู		

4. บทสรุป

ภาพลักษณ์ของหองกงในวรรณกรรมไซอิ๋วที่ผู้ประพันธ์บรรจงสร้างขึ้นมานั้น แม้ว่าจะมีทั้งความเป็นขงจื้อ เต๋าและพุทธที่ประสานกันไปมา แต่ไม่สามารถชี้ชัดได้ว่าคติโดยอยู่ในตัวหองกงมากกว่ากัน หรือคติไหนดีไปกว่ากัน เนื่องจากพฤติกรรมของหองกงมีความย้อนแย้งใน

ตัวเอง เช่น ครั้นเดินทางผ่านวิหารกวนอิม โดยมีภิกษุเฒ่าที่ชื่อจินฉือจั้งเหล่า (金池長老) เป็นเจ้าอาวาส ส่วนตัวมีนิสัยชอบสะสมไตรจีวรเป็นนิจ จึงถามหาของล้ำค่าจากคณะผู้เดินทางที่นำติดตัวมา เมื่อรู้ว่าพระถังซำจั๋งได้รับจีวรพระราชทานจากจักรพรรดิถังไท่จง จิตแห่งความโลภจึงก่อตัวขึ้น ในใจลึกๆ ของพระถังซำจั๋งเองก็ไม่อยากอวดให้ดู แต่หองคงกลับยื่นกรานที่จะเปิดให้ชม จนนำมาซึ่งเคราะห์กรรม เพราะต้องตามหาจีวรที่หายไปกลับคืนมา และมักใช้อารมณที่ไร้สติในการดำเนินการตัดสินใจ อย่างการเป่าลมให้ไฟโหมขึ้น จนเพลิงเผาไหม้ทั้งอารามโดยไม่แยแส ทั้งๆ ที่เป็นสถานปฏิบัติธรรมในพุทธศาสนา แม้พิจารณาว่าสาเหตุที่นั่นเกิดจากความโลภของภิกษุจินฉือจั้งเหล่าและศิษย์จำนวนหนึ่ง แต่ตัวหองคงก็ควรใช้วิธีการอื่นว่ากล่าวตักเตือน เพศบรรพชิตด้วยกัน หาใช้ด้วยวิธีการตอบโต้ด้วยไฟโทสะแห่งจิต และเมื่อพิจารณาการแสดง อารมณ์โกรธของหองคงในวรรณกรรมไซอิ๋วที่พบอยู่จำนวนมาก จึงทำให้ปฏิเสธยากว่า หองคงเข้าใจสัจจะธรรมที่ว่าด้วยความว่างเปล่าอย่างแท้จริง หรือกล่าวอีกนัยว่าสภาวะแห่งสัจธรรมยังไม่เจริญมันพอ

นอกจากนั้นแล้วหองคงยังแสดงพฤติกรรมที่เรียกว่า “ตาต่อตา ฟันต่อฟัน” ผู้ใดกระทำสิ่งใดกับตน ตนเองก็จะตอบโต้ด้วยการกระทำดังกล่าว ซึ่งขัดกับหลักคำสอนของพุทธที่เน้นให้ปล่อยวาง เต่าบอกว่าให้ตอบโต้ด้วยหลักคุณธรรม (Ren, 2012, p. 137) ขงจื้อเองพูดถึงการตอบแทนการกระทำอย่างตรงไปตรงมาโดยมีมนุษย์ธรรมเป็นตัวกำกับ (สุวรรณ สภาอานันท์, 2562, น. 649)

ความขัดแย้งที่อยู่ในตัวของหองคงประหนึ่งเป็นภาพสะท้อนเรื่องการต่อต้านกับระเบียบแบบแผนทางสังคมหรือศีลธรรมจรรยาในทางศาสนา แต่ทว่าเนื้อหาดังกล่าวกลับช่วยให้วรรณกรรมดูสนุกสนาน มีชีวิตชีวา ชวนติดตามมากยิ่งขึ้น เพราะหากหองคงไม่แหกกฎ ไม่บำบิ่นในบางครั้ง ดำเนินรอยตามคำสอนของพระถังซำจั๋งอย่างไม่มีข้อโต้แย้ง และอยู่ในกรอบทุกระเบียบนี้ เชื่อว่าอรรถรสของวรรณกรรมเรื่องนี้คงลดน้อยลง เหมือนดังตัวละครชั่วเจ๋งที่เรียบง่าย เป็นผู้คล้อยตามที่ดี แต่กลับไม่ชวนให้ติดตาม เพราะบุคลิกที่จิตซีดนั้นเอง จึงอาจเป็นไปได้ว่า ผู้ประพันธ์ตระหนักถึงจิตในการเสพวรรณกรรมของผู้อ่านที่ชื่นชอบเรื่องราวสนุกสนาน ชับช้อน จึงเสนอภาพพฤติกรรมของหองคงที่อยู่นอกกรอบของจารีตในบางโอกาส อย่างไรก็ดีตาม ภาพลักษณ์ของหองคงที่แฝงไว้ซึ่งความเป็นขงจื้อ เต่า พุทธยังคงชัดเจน

ความซุกซน เจ้าเล่ห์ บางครั้งก็บำบิ่น ก้าวร้าว อหังการในตัวหองคง ส่วนหนึ่งเป็นเพราะความตั้งใจที่จะรังสรรค์ความเฉลียวฉลาด ปฏิภาณไหวพริบให้กับหองคง (Zhang, 1984, p. 61) โดยลักษณะที่พลิกแพลง สิ้นไหลไปตามสถานการณ์ได้อย่างเหมาะสม (Xiao, 2017, p. 56) เช่น ตอนปราบปีศาจหมีดำ หองคงใช้วิธีการพูดโน้มน้าวให้พระโพธิสัตว์กวนอิมเชื่อมั่นในสิ่งที่ตนวางแผน โดยกล่าวขอให้พระโพธิสัตว์กวนอิมช่วยแปลงกายเป็นนักพรตเต่านายาวิเศษไปมอบให้

กับปีศาจ ส่วนตนเองจะแปลงร่างเป็นยามีพิเศษเมื่อนั้น เมื่อปีศาจกลืนลงไปแล้ว จะแปลงฤทธิ์
 แผลงเดช บั่นป่วนไส้พุงของปีศาจ จนกระทั่งยอมจำนน คล้ายว่าตัวละครอื่น ๆ ช่วยขับความ
 นารัก ฉลาดเฉลียวในตัวหองกงให้เด่นชัดมากขึ้น แม้แต่พระโพธิสัตว์กวนอิมในวรรณกรรม
 อีกประการหนึ่ง เนื่องด้วยร่างของหองกงที่เป็นลิง จึงช่วยเปิดพื้นที่ในการเขียนถึงความซุกซน
 และความเจ้าเล่ห์ตามสัญชาตญาณได้มากขึ้นการปรุงแต่งภาพลักษณ์ของตือโป๊ยก่ายที่มีร่าง
 เป็นหมู ที่เต็มไปด้วยความเกียจคร้าน หิวบอยและกินจุ ส่วนความบ้าบิ่น ก้าวร้าวในตัวของหองกง
 ในบางเหตุการณ์ อาจเป็นต้องการสื่อถึงความกล้าหาญในตัวของหองกง ที่ไม่ยอมตกอยู่เป็น
 เบี้ยล่างของผู้มีอำนาจ กระทั่งมีการกล่าวอ้างว่าหองกงเป็นภาพแทนของการต่อสู้ระหว่างชนชั้น
 เป็นความต้องการที่จะปลดแอกจากการถูกกดขี่ ปลดเปลื้องจากการอบจืดเดิม ๆ ที่ผูกมัด มุ่ง
 แสวงหาการได้มาซึ่งเสรีภาพ ปลดเปลื้องตนเองออกจากความเสื่อมของสังคมยุคนั้น (Ning &
 Feng, 1997, pp. 241-242; Qu, 1994, pp. 239-241)

การสร้างตัวละครหองกงในไซอิ๋วถือเป็นความก้าวหน้าทางการประพันธ์ ที่สามารถ
 ถ่ายทอดสัญชาตญาณของความเป็นลิงในตัวหองกงได้อย่างสมจริง แถมยังปรุงแต่งความเป็น
 วีรบุรุษทางวัฒนธรรมให้กับหองกงอีกด้วย โดยการเติมแต่งสติปัญญาอันชาญฉลาด ที่สามารถ
 แยกแยะความดีและความชั่ว มีความกล้าหาญ ไม่หวั่นเกรงต่อศัตรู ไม่ยอมแพ้ต่ออำนาจฝ่ายต่ำ
 ในตัวของหองกงให้เด่นชัดยิ่งขึ้น ซึ่งแตกต่างจากตำนานเรื่องเล่าเกี่ยวกับลิงในสังคมจีนตัวอื่น ๆ
 ที่แพร่หลายก่อนไซอิ๋วจะถูกเรียบเรียงขึ้นสมัยราชวงศ์หมิง ดังตัวอย่าง อู่จื่อฉี (无支祁) ซึ่งมี
 รูปร่างคล้ายลิงในตำนานกู่เยว่ตู้จิง 《古岳读经》 ที่หลูซวี้นสันนิษฐานว่าความคล่องแคล่วว่องไว
 และการแปลงกายของหองกงได้รับมาจากตำนานลิงในเรื่องเล่านี้ (Lu, 1996, p. 64) แต่หลูซวี้น
 ก็ไม่ได้ยืนยันว่า ความชั่วร้ายในตัวหองกงได้รับมาจากอู่จื่อฉี ซึ่งเป็นปีศาจลิงที่ทำให้หน้าวม
 ครั้งใหญ่ สร้างความทุกข์ร้อนให้กับผู้คนในสังคม จนตัวอู่จื่อฉีจึงต้องระดมผู้มีความสามารถมาปราบ
 โดยใช้โซ่ล่ามจึงยอมศิโรราบ (Zhu & Liu, 2002, pp. 29-30) ขณะที่หองกงในวรรณกรรมไซอิ๋ว
 กลับมีภาพลักษณ์ในทางที่ดีกว่า เป็นตัวละครในฝ่ายธรรมะ ซึ่งแม้ว่าการกระทำบางอย่างของ
 หองกงจะผิดหลักเกณฑ์ไปบ้าง เช่น การอาละวาดบนสวรรค์ แต่ก็น่าเชื่อว่าเป็นความประสงค์
 ของผู้ประพันธ์ที่ต้องการสื่อถึงการไม่ก้มหัวให้กับผู้มีอำนาจ แต่ไร้ซึ่งความยุติธรรม เป็นการ
 ต่อสู้ตามแนวทางของวิถีผู้กล้า

เมื่อพิจารณาเนื้อหาในไซอิ๋ว เราไม่พบว่าพฤติกรรมของหองกงที่นำมาซึ่งความทุกข์ยาก
 ให้กับผู้คนในสังคมเป็นวงกว้าง เหมือนดังปีศาจอู่จื่อฉี มีเพียงการทำลายล้างเฉพาะกรณี เช่น
 การฆ่าโจรป่า เนื่องจากกลุ่มโจรแย่งชิงทรัพย์สินและสร้างความเดือนร้อนให้กับประชาชน มี
 จิตใจที่เหี้ยมโหด ฆ่าคนเหมือนผักปลา ส่วนการปราบปีศาจแต่ละครั้งก็เพื่อผลดูใจซึ่งความถูกต้อง
 และความชอบธรรม หองกงในฐานะตัวแทนของฝ่ายธรรมะจึงต้องยื่นมือเข้าช่วย เพื่อสร้างสันติสุข

ให้เกิดขึ้นในสังคม ตามแนวทางการประกอบสร้างตัวละครที่เป็นตัวแทนวีรบุรุษทางวัฒนธรรม ที่ปรุ้งแต่งเรื่อง “การแสวงหาอิสระ การปกป้องในศักดิ์ศรีของตน การดำเนินชีวิตตามที่ตนมุ่งหวัง” ได้อย่างโดดเด่น (Liu, 11991, pp. 120-121)

ภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรมแบบจีนที่มีทั้งคติของขงจื้อ เต๋าและพุทธเป็นเสาหลัก ที่ต่างก็ได้ปรับตัว ยอมรับซึ่งกันและกันมาเป็นเวลายาวนาน จนเกิดเป็นอุดมคติทางวัฒนธรรมแบบจีนที่ว่า “รวมตรีศาสน์เป็นหนึ่ง” ได้ถูกหยิบยกนำมาเป็นแก่นสาระของเรื่องไซอิ๋ว ดังคำกล่าวของหงอคงที่บอกกับกษัตริย์แห่งแคว้นเซอฉือกว่า “จากวันนี้ไป ขออย่าเชื่อในสิ่งที่ไม่ดี กระทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง หวังว่าท่านจงรวมตรีศาสน์เป็นหนึ่ง เคารพพระสงฆ์ เคารพเต๋า ทั้งยังต้องอบรม และส่งเสริมผู้มีความสามารถด้วย เรารับประกันว่าแผ่นดินของท่านจะมั่นคงสถาพรสืบไป” (Wu, 1997, p. 571) ชี้ชัดว่าขงจื้อ เต๋า และพุทธ ทั้งสามแนวคิดสามารถอยู่ร่วมกันได้ ช่วยส่งเสริมให้ชาติเกิดความมั่งคั่ง บ่งถึงความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมแบบจีนที่ไม่ปิดกั้น หรือกีดกันความเชื่ออย่างหนึ่งอย่างใดอย่างสุดโต่ง

เอกสารอ้างอิง/References

- ถาปกรณ์ กำเนิดศิริ. (2552). *มโนทัศน์เรื่องพุทธภาวะในฐานะรากฐานทางจริยธรรมในพุทธปรัชญา* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ถาวร สิกขโกศล. “ไขอิว ยอดนิยายมหัศจรรย์”. ใน *อิวเจงเอิน*. (2552). *ไขอิว*. พิมพ์คำ.
- ถาวร สิกขโกศล. (2557). *เทศกาลจีนและการเซ่นไหว้*. มติชน.
- ปกรณ์ ลิ้มปยุตต์. (2558). *คัมภีร์เมิ่งจื่อ*. โอเพ่น โซไซตี้.
- พุทธทาสภิกขุ. (2560). *ปฏิจลสมุปปาทที่ควรศึกษา*. มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสอินทปัญโญ.
- สุวรรณ สตาอาพันธ์. (2562). *หลุนอิว: ขงจื่อสนทนา*. โอเพ่น โซไซตี้.
- เหยาเหวยจวิน และซ่งจวนอิ่น (กนกพร นุ่มทอง, แปล). (2563). *เปิดม่านมังกร บทเรียนจากความล้มเหลว*. สยามอินเตอร์บุ๊ค.
- องค์ทะไลลามะ. (2559). *ปรัชญาปารมิตาหฤทัยสูตร*. มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- Bai Z. J. 白照杰: “炼骨成真: 中古道教仙骨信仰研究”, 载《弘道》, 2017年, 第2期。
- Cai R. X. 蔡日新: 《中国禅宗的形成》, 台北: 云龙出版社, 2000年。
- Chen B. L. 陈宝良: “明代儒佛道的合流及其世俗化”, 载《浙江学刊》, 2002年, 第2期。
- Ding C. Y. 丁常云: “试论道教人文精神及其现代启示”, 载《中国道教》, 2008年, 第5期。
- Du W. P. 杜文平: “东方朔偷桃故事的演变及其文化阐释”, 载《天中学刊》, 2013年, 第1期。
- Hu S. 胡适: 《中国章回小说考证》, 上海: 上海书店, 1980年。
- Huang J. C., & Zheng, Y. 黄景春、郑艳: “从蟠桃到蟠桃会”, 载《民俗研究》, 2009年, 第2期。
- Li X. Q. 李学勤: 《礼记正义》, 北京: 北京大学出版社, 1999年 (a)。
- Li X. Q. 李学勤: 《论语注疏》, 北京: 北京大学出版社, 1999年 (b)。
- Li Z. H. 李志宏: 《“演义”明代四大奇书叙事研究》, 台北: 五南图书出版股份有限公司, 2019年。
- Liu Y. C. 刘樱村: ““西游记”的现实性”, 载作家出版社编辑部: 《西游记研究论文集》, 北京: 作家出版社, 1957年。
- Liu Y. Q. 刘勇强: 《西游记要论》, 台北: 文津出版社, 1991年。
- Lu X. 鲁迅: 《中国小说史略》, 北京: 东方出版社, 1996年。
- Ma S. T. 马书田: 《中国人的神灵世界》, 北京: 九州出版社, 2001年。

- Mao L. Y. 毛丽娅: “试论道教的和平观”, 载《四川师范大学学报(社会科学版)》, 2007年, 第2期。
- Nan H. J. 南怀瑾: 《花雨满天维摩说法》, 台北: 南怀瑾文化事业有限公司, 2014年。
- Ning J. Y., & Feng Y. J. 宁稼雨、冯雅静: 《《西游记》趣谈与索解》, 沈阳: 春风文艺出版社, 1997年。
- Qian Z. L. 钱仲联: 《中国文学大辞典》, 上海: 上海辞书出版社, 2000年。
- Qing X. T. 卿希泰: 《中国道教(第一辑)》, 上海: 东方出版中心, 1996年。
- Qing X. T. 卿希泰: 《道教与中国传统文化》, 福州: 福建人民出版社, 1992年。
- Qu X. Q. 屈小强: 《《西游记》中的悬案》, 成都: 四川人民出版社, 1994年。
- Ren F. R. 任法融: 《道德经释义》, 香港: 蓬瀛仙馆, 2012年。
- Ren J. Y. 任继愈: 《佛教大辞典》, 南京: 江苏古籍出版社, 2002年。
- Shan C. 单纯: “禅宗的佛性论及其意义”, 载《中国哲学史》, 2005年, 第3期。
- Tao H. J. 陶弘景: 《真诰》, 北京: 中华书局, 2011年
- Wang D. H., & Zhang, B. S. 王德恒、张宝树: 《造神史话》, 天津: 百花文艺出版社, 2002年。
- Wang J. Z. 王齐洲: “《西游记》的风格与乐文化的转型”, 载《西游记文化学刊》编委会: 《西游记文化学刊(1)》, 北京: 东方出版社, 1998年。
- Wang M. 王明: 《太平经合校》, 北京: 中华书局, 1960年。
- Wang S. S. 王四四: “孙悟空偷桃是东方朔偷桃和白猿偷桃之合璧”, 载《兰台世界》, 2013年, 9月(下旬)。
- Wen, J. L. 文建龙: “孔子的先王崇拜心理及其对自身人生道路的影响”, 载《南华大学学报(社会科学版)》, 2018年, 第1期。
- Wen, J. Y. 温金玉: “达摩头陀行及其律学意蕴”, 载《江西师范大学学报(哲学社会科学版)》, 2004年, 第4期。
- Wu C. E. 吴承恩: 《西游记》, 北京: 人民文学出版社, 1997年。
- Wu K. 吴康: 《中华神秘文化辞典》, 海口: 海南出版社, 2001年。
- Xiao N. 肖能: 《世道人心说《西游》》, 上海: 复旦大学出版社, 2017年。
- Xu, D. X. 许地仙: 《道教史》, 上海: 上海古籍出版社, 1999年。
- Yin F. Z. 尹飞舟: 《中国古代鬼神文化大观》, 南昌: 百花洲文艺出版社, 1999年。
- Zhang C. J. 张乘健: “孙悟空成型考”, 载《温州师范学院学报(哲学社会科学版)》, 2001年, 第1期。

- Zhang D. X., & Mao, P. Q. 张德信、毛佩琦：《洪武御制全书》，合肥：黄山书社，1995年。
- Zhang F. 张方：《明代全真道的衰而复兴：以华北地区为中心的考察》，北京：中国社会科学出版社，2018年。
- Zhang, J. C. 张锦池：《中国四大古典小说论稿》，北京：华艺出版社，1997年（a）。
- Zhang J. C. 张锦池：《西游记考论》，哈尔滨：黑龙江教育出版社，1997年（b）。
- Zhang J. E. 张静二：《西游记人物研究》，台北：台湾学生书局，1984年。
- Zhu Q. K. 朱其铠：“取经路上的孙悟空：再论《西游记》的思想政治倾向”，载江苏省社会科学院文学研究所编：《西游记研究》，南京：江苏古籍出版社，1984年。
- Zhu Y. X., & Liu Y. C. 朱一玄、刘毓忱：《西游记资料汇编》，天津：南开大学出版社，2002年。